

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

רבינו בעולם הזה ובעולם הבא

פגישה [כאילו] ראשונה עם הסוגיה

התחושה היא תחושה של יתום, בהסתלקות אביו או אמו, חש כי נקודת הכובד שעליה סמך, נשען והתרפק לא קיימת עוד. מעתה הוא נע ונד נטול נקודת משען.

הרב חיים כ"ץ

ראש כולל בישיבת בית-אל
ור"מ בישיבת "מרכז-הרב"

זוהי תחושתנו. העמוד הימיני שעליו נשענו, עליו נשען הציבור כולו, איננו אתנו. אנו צריכים להבין כי

אנו עוסקים בדמות אשר מושגינו קצרים מלהעריכה. מושגים של התמדה בתורה, של יגיעה בתורה ושל ידיעה בתורה בהיקף של מורנו ורבנו, לא שייכים אלינו כלל.

זכורני שפעם סיפר לנו שכאשר ישב בישיבת "חברון" במשך שנים על אותו ספסל, לא הכיר כלל את אלה שישבו לימינו ולשמאלו. התמדה כגון זו בלימוד, יגיעה כזאת בתורה שאדם מנותק לגמרי מהסביבה, לא רק חיצונית אלא אף מסביבו בבית המדרש, איננה שייכת להבנתנו הרגילה. הוא הדין ביחס לידיעותיו בתורה. הרי שבדרך לימודו עם התלמידים ההרגשה היתה שהפגישה שלו עם הסוגיה היא כאילו בפעם הראשונה, מתוך רצון ללמד שהכול צריך להתיישב עם השכל הישר, וגם את כל ידיעותיו הרבות ניסה להעלים. הוא גם לא הראה את בקיאותו הגדולה וכמעט ולא ציין לסברות שהובלעו בתוך מהלך השיעור מדבריהם של גדולי האחרונים, אבל פעם בשיחת חולין פלט כבדרך אגב שאת הספר "דבר אברהם" ידע על-פה כבר בגיל נעורים. וגם את זה אמר כדי לומר לנו למה אנו צריכים לשאוף.

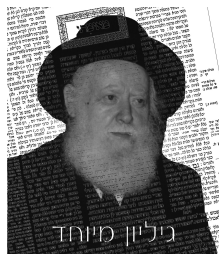
הנאה מיוחדת היתה לנו כבחורים צעירים בישיבה לבוא במוצאי-שבת לביתו לאחר הסעודה שלישית אצל הרצי"ה זצ"ל. לפני הלימוד בספר "קצות החושן" היה

מספר את אחד מאותם מאלפי הסיפורים על גדולי ישראל, עם הכשרון המיוחד לספר ועם הנעימות המיוחדת, ומכל סיפור הוציא מוסר השכל. בתוך הדברים שילב את יסודותיו ההשקפתיים, הערכות לכל דבר במציאות שאתה נפגשנו באותן השנים ומהן רכשנו את היכולת להעריך כל דבר בעיניים של תורה, כי זה היה אצלו קנה המידה היחיד לקבוע ערך של דבר - איך התורה מעריכה את הדבר. והוא, כאיש של תורה, שלט בכל מכמניה, העריך והסביר, והכול כביכול בשיחת חברים ליד השולחן כשכל אחד מקבל את ההרגשה שהרב הוא חברו הקרוב.

כל קמט במוח - תורה

זכורני שבזמן מחלתו של הרב ר' נתן רענן זצ"ל, כששכב בביה"ח "ביקור חולים", באתי לבקרו וכשנכנסתי לחדרו יצא משם רבינו זצ"ל, שהיה גיסו. ר' נתן אמר לי בהתפעלות: "דע לך שבמוחו של ר' אברהם כל קמט וקמט תורה", ור' נתן זצ"ל, כידוע, היה ממעט במילים והכיר הרבה מגדולי ישראל.

הגמ' במס' סנהדרין דף קא. מביאה ברייתא: ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא. נענה ר' טרפון ואמר: טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים, שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר: טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הבא ובעולם הבא וכו'. והסבירו המפרשים ששלושת הדימויים הללו של הרב הם שלוש נקודות מבט, וכולן יחד הן הראייה השלמה והכוללת. דהיינו הגשם הוא המזון של הצמח, אבל בכך לא די, יש צורך בשמש, באור. הרב נותן מזון, טל חיים, אבל הרב וכן רבינו לא רק הזין, הוא גם האור. הוא התווה דרך, אבל גם המזון וגם האור אינם מספיקים כשאין מי שדואג שהצמח יקבל את כל מה שהוא צריך, וזה תפקיד האב והאם, והרב משמש גם כאב וכאם הדואגים לכן שהילד, ובמקרה זה התלמיד, יוכל לקבל את המזון ואת האור. כך היה רבינו - גם לאחר שעזבנו את מקום גידולנו לא חדל להתעניין, לתמוך, להדריך ולהשפיע מקור חיים. וכמו שאומרת הגמ', כל אלה הם בעולם הזה, אבל רבינו בעולם הזה ובעולם הבא.

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

נטילתה כנתינתה

נטילתה התורה מן הדור

"נטילתה כנתינתה. מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בשישים ריבוא" (כתובות יז.). כך מגדיר רבי יוחנן סילוקו מן העולם של אדם שלמד תורה. כשמסתלק

הרב חיים אביהוא שוורץ ר"מ בישיבות "מרכז-הרב" ובית אל

מן העולם אדם מישראל שעסק בתורה, זהו סילוקה של התורה. אור התורה המיוחד, כוח

התורה של אותו אדם, נסתלק מן העולם, ולכן ששים ריבוא מישראל מרגישים את הצער ומשתתפים בהלווייתו, כי נחסר אור התורה בעולם, ומגדיר זאת רבי יוחנן כמצב הפוך למתן תורה.

מה נאמר ומה נדבר אנחנו, שנסתלק מאתנו גדול הדור, ענק שבענקי הדורות, אור התורה האדיר והעצום, שזכינו והיה אתנו כאן בעולם הזה, והאיר אור צח ומצוחצח לדור כולו, בעצם מציאותו בתוכו ולא לפי ראשי ישיבות, דיינים, רבנים ומחנכים, באופן מפורט, בשאלות סבוכות ומורכבות והתייעצויות מדי יום ביומו, במשך עשרות רבות של שנים, ומעל הכול לתלמידי הישיבה הגדולה מיסודו של הרב קוק זצ"ל, ישיבת מרכז הרב, בשעורים במשך למעלה מ-50 שנה. והנה עתה חשך העולם בעדנו כבהספד שהספידו את רבי יוחנן "כיום בא השמש בצהריים" (מו"ק כה:), היינו, שהחושך בא בבת אחת ואין ירח ואין כוכבים.

בסנהדרין סח. (עיין שם בכל העניין) בזמן הלווייתו של רבי אליעזר הגדול, "פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד, והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, פתח עליו בשורה ואמר: 'אבי, אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן'", וברש"י: "כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין למי לשאול". שאל מו"ר הרב שפירא זצ"ל, והרי לפני כן הגמ' אומרת שלא נכנסו חכמי ישראל אצל רבי אליעזר לשאול אותו, מפני הנידוי (בבא מציעא נט:). ורבי אליעזר דיבר אתם דברים קשים

מאוד על כך, אם כן, מה פתאום רבי עקיבא נזעק עכשיו עד כדי כך שהוא מכה בבשרו, והרי לפני כן לא שמענו שאמר כלום, וייתכן ששנים רבות לא היה אצל רבי אליעזר? אלא ביאר מורנו ורבנו זצ"ל, כל זמן שרבי אליעזר חי, הרי אור תורתו מאיר בדור, גם אם בפועל לא מדברים איתו, אבל אור תורתו מאיר לכל אחד ואחד שעוסק בתורה בין שהוא מכיר זאת ובין שלא, אבל עכשיו, שרבי אליעזר נסתלק מן העולם, רבי עקיבא חש בחושך הנורא שהעולם נמצא בו, בהיעדר אור התורה העצום, ולכן הוא מכה בבשרו עד שהוא שותת דם לארץ. נסתלקה התורה מן הדור.

גדול שימושה של תורה

אמנם, בשביל להרגיש הרגשה כזו, צריך להיות רבי עקיבא, רבי עקיבא שדרש "את ה' אלוהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים" - הוא שידוע ערכה של התורה, שבשבילה נברא העולם כולו, ועל ידה הוא נברא ומתקיים בכל רגע ורגע. הוא זה שאומר: "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם..." (אבות פ"ג מ"ח), הוא שידוע להכיר את החסרון הנורא, את החורבן הנורא עד כדי כאילו נטילת טעם החיים, "שהיה מכה בשרו עד שדמו שותת לארץ", עם סילוקו של מורו ורבו הראשון, רבי אליעזר הגדול.

יש מקום להוסיף בזה עוד דברים. רבי עקיבא ספג הכרת ערך זה של תורה ושימושה בתחילת דרכו. רגיל היה מורנו ורבנו, מרן ר' אברום זצ"ל, להזכיר דברי התוס' במסכת כתובות (יז. ד"ה מבטליו), ששאלו, כיצד הגמ' אומרת שם, "מבטליו תלמוד תורה להוצאת המת" והרי במסכת דרך ארץ שנינו: "אמר רבי עקיבא, תחילת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצווה ונטפלתי בו ד' מילין עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתי", והרי ידוע לכל, כמה חמור הדין של מת מצווה, עד כדי כך שאפילו דוחה עבודת הקורבנות ומילה בזמנה (מגילה ג: שו"ע יו"ד שע"ד), ובכל זאת, ממשיך רבי עקיבא ואומר: "וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, אמרו לי: על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דם נקי". דברים מזעזעים! תוס' שואלים: הייתכן? והתשובה שעונה הרב רבי יהודה מקורביל בתוס' שם, מרעישה - ורבינו היה מדגיש אותה - "התם משום דביטל עצמו משימוש תלמיד חכם קאמר, דגדול שימושה יותר מלימודה". אם כן, כך היתה תחילת לימודו של רבי עקיבא לפני

רבותיו, בקבלת הערך של שימוש גדולי ישראל, גדולי הדור, עד כדי כך, שביטולו הוא כשפיכת דם נקי, של מי שיכול היה לשמש ולא שימש. ובעת פרידתו מרבו הגדול, הוא מכה בבשרו, ודמו שותת עד הארץ, כאומר: "הרי בסופו של דבר לא שימשתי את רבותי כל צרכי וכך הורני רבי שכאילו שפכתי דם נקי ולכן ראוי דמו להישפך", וכמו שאמר לו רבי אליעזר: "שלך קשה משלהן". ללמדנו עד להיכן מגעת האחריות של המשך מסורת התורה.

[ידועים, כמובן, דברי התוס' במקום, שרבי עקיבא לא עבר חלילה על "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם", משום שהוא לא היכה עצמו על הנפש, אלא על היעדר התורה וכמבואר לעיל].

עמקות של דורות ראשונים

נראה לענ"ד, שאנחנו, כציבור של אוהבי תורה ובני תורה ואפילו תלמידי חכמים, עלינו לחזור בתשובה על חוסר הכרת הערך והבחנת המדרגות שבין גדול הדור לבין תלמידי חכמים אחרים וגם הם במדרגות שונות. כששוחחתי פעם עם מו"ר ר' אברום זצ"ל על-אודות עניין מסוים, אמר לי בתוך הדברים: "איך הוא מסוגל - רב פלוני - לכתוב פסק הלכה לכל הציבור הרחב, הרי הוא רב מדרגה חמישית, לא למעלה מזה! הוא יכול לומר דעתו לשכנים שלו, אבל לא מעבר לזה". נכון, שלא כל אדם יקבע דרגות של רבנים, אבל גדולי ישראל מדור לדור הם היודעים ומבחינים ומגדירים ולאורם ניסע ונלך.

מורנו ורבנו, ר' אברום זצ"ל, הוכר מצעירותו כגאון עצום. סיפר הדיין הרב סעדיה שרעבי שליט"א, ששמע מהרב גרז זצ"ל, שהיה אב"ד ברחובות, שבישיבת חברון, שלפני שבעים וחמש שנים ומעלה, כשר' אברום היה מצעירי התלמידים בישיבה, והיו שקראו לו ה"ינוקא", ידעו המבוגרים, שלפני שאחד התלמידים מעביר "חבורא" לחבריו, כדאי לו מאוד להראות את דברים לר' אברום, שהיה צעיר מהם בכמה שנים, והוא יחליט אם כדאי לומר את הדבר או לא. וכך נהגו.

הרב שאר ישוב הכהן שליט"א, רבה של העיר חיפה, ובנו של המקובל האלוקי "הרב הנזיר" זצ"ל סיפר בהספדו, ששם בישיבת חברון אמר ראש הישיבה הרב סרנא

זצ"ל בזמן ריקודים שהיו בישיבה לתלמידי הישיבה, להקיף את ר' אברום ולשיר: "כאן צומח גדול הדור ר' אברום שפירא".

הרב סעדיה שרעבי סיפר עוד, שלפני כחמישים שנה, בתחילת דרכו, הוא למד בישיבת חברון, בשכונת גאולה בירושלים. בליל שבת אחד, נכנס יהודי נמוך לישיבה, ואז הוא רואה שראשי הישיבה הזקנים קמים מלוא קומתם ועומדים וכן כל הישיבה עומדת על רגליה, עד שאותו יהודי נתיישב. הוא שאל מי זה האיש? אמרו לו: זה אחד מגאוני הדור, שכל הש"ס ראשונים ואחרונים מונחים בראשו.

לפני שישים שנה הוציא ר' אברום לאור ספר בשם "זכר יצחק", שאלות ותשובות מאת "הגאון אמיתי, שר התורה, רבן של ישראל, רבינו יצחק יעקב בהרש"ל רבינוביץ זצ"ל, אב"ד ור"מ דפונוביז". בסוף הספר הוסיף העורך והמלקט "קונטרס אחרון - מאיתי אברהם אלקנה כהנא שפירא". לפני כשלושים וחמש שנה, ביקרתי בביתו של הגאון העצום, הרב חיים יעקב לוין זצ"ל, בנו בכורו של הצדיק המפורסם הרב ר' אריה לוין זצ"ל. הוא שאל אותי על ישיבת "מרכז הרב". סיפרתי שיש שיעור כללי של הרב שאול ישראלי זצ"ל והוא מייד אמר: "ר' שאול! ודאי, אני זוכר אותך, עוד מזמן מרן הרב זצ"ל". הוספתי שיש עוד שיעור של ר' אברום שפירא. הוא אמר שהוא לא זוכר שם כזה. ישב דקה או שתיים וחשב ואז לפתע קם ממקומו ואמר: "יש ספר 'זכר יצחק', העורך שלו הוא: אברהם אלקנה כהנא שפירא, זה הוא? הוא שמוסר שיעור כללי במרכז הרב? זה מאוד מעניין אותי! אגיד לך למה. בסוף הספר יש קונטרס של העורך. מי שיעיין בקונטרס הזה, יראה שיש שם עמקות של תורה שלא מהדור שלנו. עמקות של דורות ראשונים. אני אומר לך באחריות מלאה, אין בדור הזה עמקות כזו של תורה".

סיפר לי הרב יהודה פליקס שליט"א, מי שהיה ראש מכללת "אורות", שהוא היה ידיד של הרב אברהם יצחק ברומברג זצ"ל, שכתב סדרה של עשרות ספרים על "גדולי התורה והחסידות", לפני חמישים שנה. הוא סיפר לרב פליקס, שלאחר פטירת החזן אי"ש, הוא הלך אל הגאון העצום, משרידי הדור שלפני השואה, הרב דב בעריש ווידנפלד, הנקרא "הרב מצ'יבין" ושאל אותו: מה יהיה עלינו כעת, מי יהיה גדול הדור

הבא? הרב ענה לו: לדעתי ר' אברום שפירא הוא גדול הדור. הוא אמר זאת על סמך משא ומתן של תורה שהיה לו עם ר' אברום סביב ספרו שו"ת "דובר מישרים".

בשנת התשל"ט, נשלחתי על ידי מורי ורבי מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, לבדוק את אפשרות הצטרפותי לאחת הישיבות. חזרתי אליו וסיפרתי לו מה שביררתי. באותן שנים, היה הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל הרב הראשי לישראל, והרב צבי יהודה פסק על פיו, לומר ביום העצמאות הלל עם ברכה. הרב צבי יהודה היה מאוד תקיף בעניין הזה, עד שכאשר ניגשו אליו בחורים מהישיבה, בני עדות המזרח, ואמרו לו שהראשון לציון הרב עובדיה יוסף פוסק לומר הלל בלי ברכה, ושאלו מה עליהם לעשות, הרב צבי יהודה השיב מיד באופן נחרץ: "בענייני ציבור אנחנו כולנו הולכים אחרי הרב גורן. וזה שייך להלכות ציבור". בהיותי תלמיד בישיבת "מרכז הרב" קיבלתי פסק זה בהזדהות פנימית עמוקה, והנה שאלתי באותה ישיבה, כיצד הם נוהגים ביום העצמאות, ואמרו לי: אומרים הלל בלי ברכה. שאלתי מדוע, ואמרו לי: כך פסק לנו ר' אברום שפירא. בין הדברים שסיפרתי לרב צבי יהודה אמרתי גם דבר זה, ושבעיני זה עניין חשוב. הרב צבי יהודה הגיב: "נו, ר' אברום והרב גורן חולקים" ובתנועת ידיים, כאומר: שני ענקים חולקים ואתה רוצה להיכנס ביניהם? ידעתי היטב עד כמה העניין הזה היה חשוב לו למורי ורבי הרב צבי יהודה, ואף-על-פי-כן, אם הם סומכים על ר' אברום, אז מה אנחנו יכולים לומר. כך התייחסו גדולי הדור הקודם אל ר' אברום.

אוסף עוד את דברי מורנו ורבנו, פאר הדור, הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו שליט"א, שאמר בהספדו בישיבת מרכז הרב: "מי של ישב עם הרב שפירא בדיון לא יודע מה זה דיון שדן דין אמת לאמיתו". יש לציון שהרב אליהו ישב בדיון כדין מגיל צעיר מאוד, במשך עשרות רבות מאוד של שנים.

גם אמירה זו נותנת ערך של "חד בדרא", בעמקות של התבוננות בתורה ובמציאות למורנו ורבנו זצ"ל

לא הניח כמותו בדור

בעת השבעה הייתי נוכח בעת שהגיע אחד הרבנים, שהוא דיין באחד מבתי הדין, לניחום אבלים. אותו רב גדל בישיבות המכונות חרדיות. הוא ישב ליד הרב יעקב

שפירא שליט"א, בנו של מרן הרב, וממלא מקומו כראש ישיבת "מרכז הרב", ואמר לו בשקט - מקליטים? מקליטים פה? ואז אמר לו בלחש, שהוא היה אצל אחד מהגדולים שבציבור החרדי, לא יכולתי לשמוע מי הוא, והוא אמר לו במלים אלו על ר' אברום: "לא הניח כמותו בדור! לא הניח כמותו בדור!" - אבל שלא יקליטו.

נראה לעניות דעתי, ששילמנו מחיר כבד ביותר על שלא השכלנו להבין מספיק את מאמר חז"ל: "לא חרבה ירושלים אלא על שהושו בה קטן וגדול" (שבת קי"ט:). ועדיין אני יודע אם כולנו מהרהרים בתשובה מעומקא דליבא על כך. כבר כתבתי במקום אחר, על שאמרתי למורנו ורבינו זצ"ל, דברי רש"י במסכת שבת (קא:): "רבינו בדורו כמשה בדורו", הרב עצר מייד, הביט בי בקפידא ואמר: מי נתן לך רשות לומר זאת? אמרתי לו: רש"י אומר כך. אמר לי: על מי רש"י אומר זאת? אמרתי: על רבא. אמר: "על רבא! לא עלי ולא עליך". בא וראה גודל ענוותנותו, שלא יכול היה לשמוע שבחים כאלה על-אודותיו, אף שמי עוד כמותו היה ראוי למלים אלו, וכעדותם של כל אלה שהזכרתי לעיל, ובוודאי הם חלק מזערי.

השיעור הכללי מעל הכל

מורנו ורבינו זצ"ל החשיב מאוד את השיעור הכללי, שהיה מוסר בישיבה, ישיבת "מרכז הרב", במשך למעלה מחמישים שנה. ידוע ומפורסם דבר היותו מכין את השיעור באופן מרוכז ביום שלישי למן הבוקר ועד לשיעור ועד אז איש לא רשאי להיכנס אליו. הזכיר הראשון לציון הגאון הרב מרדכי אליהו שליט"א, שבעת היותם רבנים ראשיים, א"ל ר' אברום: תמיד אתה יכול להפריע לי חוץ מאשר ביום שלישי. דרכו בשיעור להיכנס מן הגמרא אל שיטות הראשונים השונות ולבררן אחת-אחת, וזו לעומת זו, לפעמים עד למסקנת ההלכה בשו"ע ובביאור הגר"א. בשיעורים היה מחדש הבנות חדשות בראשונים ועד לחידוש במסקנת ההלכה.

כשהרב היה מגיע לישיבה למסור את השיעור, כבר במדרגות, כולו אומר כובד ראש ורצינות גדולה ונראה כממלמל. וכשהיה נכנס לאולם, ממש היתה ניכרת על פניו חרדת הדין. פניו היו מוטות כלפי מטה והיו אדומות לזהטות. ניגש לארון הקודש ונישק

את הפרוכת. אח"כ פניו אל הציבור וכולו אומר חרדת קודש נוראה וכך היה מתחיל לקרוא את הגמ' בשקט. אי-אפשר היה להבין כמעט אף מילה. כך במשך כמה דקות.

לאט לאט, קולו הולך ומתגבר ואודם הפנים מתחלף באור פנים מזהיר. קשה לתאר את פניו בזמן השיעור. אור נגוהות היה מאיר מהן. אם יכולנו לדמיין לעצמנו פני מלאך, היינו מי שכולו אור, רוחניות קדושה, ללא שום גשמיות, או אולי פניו של משה רבינו בעת מתן תורה, אלו היו פניו של מורנו ורבנו, עטרת ראשנו, בשעת השיעור הכללי. אשרי מי שזכה לראותו ולהתבונן בהן.

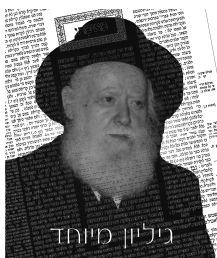
בשנים האחרונות, על אף קשיים שונים, היה רבינו מתגבר כארי, להכין את השיעור ולמסרו בישיבה. באחת הפעמים, הוא הלך לשיעור כשלידו צועד בנו ומחזיק את הגמרא בידו. לפתע תוך כדי חציית הכביש שליד ביתו, הוא מעד ונפל כולו על הכביש. הבן נבהל מאוד וטלפן הביתה שיביאו מיד כיסא, הרים את אביו אט אט והושיבו. אז אמר לו אביו: תקים אותי, כבר מאוחר וצריך להתחיל את השיעור. אמר לו הבן: אבא! היום כבר לא יהיה שיעור, צריך להזמין מייד רופא שיבדוק אותך ויראה מה קרה. הרב: בשום אופן. עכשיו צריך למסור את השיעור ואח"כ נזמין רופא. הבן: אבל זה בלתי אפשרי, ילד קטן נופל וקם, אבל אדם בגילך (באותו זמן הרב היה בן למעלה מתשעים שנה!) חייב שרופא יבדוק אותו. הרב: תעזור לי לקום. עכשיו חייב להיות דבר אחד, שיעור זהו. לא עזר שום דבר, והרב עלה לדוכן ומסר את השיעור. בכל זאת היה ניכר מעט שקשה לרב, וכמדומני שהוא גם קיצר מעט בשיעור, אבל אף על פי כן עמד כדרכו ליד ארון הקודש ומסר את השיעור. לאחר השיעור הוא אמר לבנו, שצריך להזמין רופא כי יש לו כאב חזק ברגליו.

נראה לי, שהרב חי מאוד את האחריות של ישיבת "מרכז הרב" כלפי עצם מציאות וכוח התורה של כלל ישראל. השיעור הכללי הוא לא רק שיעור בישיבה, אלא כוח של תורה אלוקית כלל ישראלית מרכזית, הבונה עולמות רוחניים חדשים וממילא כוחות חיים חדשים בכללות האומה, וזהו המקור לעצמת מסירות הנפש שבמסירת השיעור.

לאחר אחד השיעורים הייתי כל כך מלא התפעלות רוחנית עצומה, עד שלא עצרתי בעצמי ואמרתי לרב: חז"ל אומרים על הפסוק "חברים מקשיבים לקולך השמיעיני" - אלו מלאכי השרת שהם חברים לישראל. אני מרגיש שהמלאכים בשמים שמחים שמחה גדולה על השיעור של הרב היום. הרב ענה לי מייד כדרכו, ספק בהומור המיוחד לו ושמא ברצינות: לא ראית כאן בתוך האולם? הכל היה מלא מלאכים!!!

יהי רצון שיעמוד כשליח ציבור של כלל ישראל לפני כסא הכבוד, כמו שהיה בחייו כאן עימנו בתפילותינו העצומות, וזכותו תגן על כלל ישראל וארצו ושלמות הופעת תורתו, להתגלות משיח צדקנו ובניין בית מקדשנו במהרה, אמן.

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

ממלכתיות מתוך תורה

 "נשיא אלוקים אתה בתוכינו"

בפרשת חיי-שרה אנחנו רואים שאברהם נתפס כ"נשיא אלוקים אתה בתוכינו" גם בעיני "עם הארץ". גם אנשים שלא היו אמונים על דרכו של אברהם אבינו, הכירו

הרב שמואל טל
ראש ישיבת "תורת-החיים"

בגדלותו העצומה. אנחנו יודעים שאברהם אבינו הוא "אברהם העברי" - שכל העולם כולו מעבר

אחד והוא מן העבר השני. ולמרות שהוא הולך כנגד כל העולם וסולל דרך שקוראת תגר על כל מה שקורה מסביב, עם כל זה, בגלל גדלותו, עמי הארץ מכירים בכך שהוא מנהיג, שהוא קברניט, למרות שלא היו שייכים לדרך שלו.

אותו הדבר ניתן לומר על גדלותו של מו"ר ר' אברום זצ"ל. כל המחנות הכירו בגדלותו. כמעט כולם ידעו שזה לא סתם מנהיג, אלא זהו תלמיד חכם ברמה בינלאומית. אין הרבה כמותו. גם אם אפשר להתווכח ולומר דעות אחרות, אבל בעצם באמת: "נשיא אלוקים אתה בתוכינו".

אני חושב שזה גם קשור להבנה הבסיסית והחשובה שהוא הנחיל: הבנה שהתורה היא מעל הכול, מעל כל מיני הבדלים ועניינים כאלו ואחרים. התורה היא לא מפלגתית, היא לא שייכת למחנה מסוים. היא הרבה מעבר לכל הדברים שמחלקים בין מחנה למחנה או בין קבוצה לקבוצה. היא הקומה האמיתית המרכזית והראשית. ובאמת, כשהגדלות נבנית קודם כל מתוך תורה נטו, קודם כל בתורה עצמה, היא ממילא אמיתית ואתה בסופו של דבר מחובר לכולם, כי התורה זה יסוד הכול והיא שייכת לכל כלל ישראל.

גדלות של תורה

ומכאן לנקודה מרכזית מאוד, שהיינו שומעים אותה אצלו הרבה, וחשוב להתחזק בנקודה הזו: גדלות של תורה.

היה לר' אברום ביטוי כזה, שהנהגה של תורה היא היכולת "להתיר עגונות". גדולי ישראל לדורותיהם הם אלו שיכלו להתיר עגונות. אמנם אין הרבה שאלות של התרת עגונות, אבל מי שהוא באמת יכול להנהיג את עם ישראל, להיות קברניט, זה רק מישהו בעל גדלות עצומה של תורה. והגדלות הזו מושתתת בעיקר על גדלות של הלכה, ברמות הכי "כבדות" שלה. הדבר הכי "כבד" שהיה לפוסקים להכריע בו, זה התרת עגונות.

מה זה "להתיר עגונה"? בשביל זה לא מספיקים "וורטים" שאומרים בפרשת שבוע, ואפילו לא בגמרא. אלא יש לזה משמעויות מרחיקות לכת: אישה שהיתה אמורה להיות אשת-איש, ועל-ידי חשבון הלכתי, מתוך לימוד הגמרא והפוסקים, מסוגל תלמיד חכם לבוא ולומר שהאישה הזאת מותרת לכל העולם, על הצד שאם הוא טועה זה הדבר הכי גרוע שיכול להיות. ומצד שני, אם הוא מחליט לחומרא, האישה אסורה לכל ימי חייה. זאת הלכה שבשביל להכריע בה, אדם צריך להיות תלמיד חכם בקנה מידה כזה, שכל התורה ההלכתית העצומה, הסוגיות, הראשונים, האחרונים וכל דרכי ההלכה מסודרים היטב בראשו. רק תלמיד חכם שמסוגל להכריע בהחלטה כזאת - לא בפזיזות, ח"ו, אלא מתוך אחריות נוראה - הוא זה שמסוגל להכריע הכרעות בדברים שקשורים להנהגת עם ישראל באופן כללי. ומי כמוהו, שזכה להיות כזה שעמל בכל התורה כולה, והכיר את כל הפוסקים ודרכי העיון, שהוא באמת היה יכול להכריע בדברים החמורים ביותר שיכולים להיות. הוא יכול היה לקבל את האחריות, כמו בסוגיה האחרונה שהוא הכריע בחייו, סוגיית "סירוב הפקודה" המפורסמת, שזאת היתה הכרעה מאוד קשה.

הנהגה של עם ישראל

ההבנה הזאת היא הבנה בעלת השלכה מעשית גדולה מאוד. הרי כל אחד יכול להתנשא ולומר: "אני אמלוך", ומאן מיפס לן לומר זה ראוי וזה אינו ראוי? רק גדלות עצומה בהלכה על כל מחלקותיה, יכולה להבטיח לנו בסיס מוצק שניתן לסמוך עליו. כמוכן, שלא די בזה. חייבים שיראתו של החכם תהיה קודמת לחוכמתו, אבל צריך לדעת ש"שם העצם" של מנהיג לכלל, זה קודם כל: "תלמיד חכם". תלמיד חכם גדול. זה מי שיכול להנהיג אותנו, ולא - כמו הביטוי שהוא היה אומר בכל מיני הזדמנויות - כל מיני "רבעלך": כאלו שיודעים לדבר יפה ולכתוב דברים כאלה ואחרים, אבל אלו לא אנשים שלנו שנים רבות בעומקה של הלכה.

הדברים הללו מטילים גם עלינו אחריות, בעת ההתגדלות של בחורים בישיבה. הרי כל כך חשוב שתהיה לנו מנהיגות יהודית, מנהיגות של תורה, שהיא באמת יכולה גם להורות לכל עם ישראל את דרך התשובה. צריכים לדעת שאם רוצים להשיב את עם ישראל באמת, צריך קודם כל למסור את הנפש על התורה. זאת הדרך להגיע לכך שיהיה אפשר להנהיג ולהוביל הכרעה משמעותית בעם ישראל.

לימוד העיון

בהקשר הזה גם נזכיר שר' אברום זצ"ל הדגיש מאוד את לימוד העיון. בבקיות כל אחד יכול להגיע למקורות. כיום יש המון מפתחות ומחשבים שעוזרים לעשות זאת בלי שום בעיה. אבל מישהו שבאמת מסוגל לרדת לעומקם של דברים, לברר דברים עד הסוף, לומר סברות ישרות ויש לו שיקול דעת של תורה - זה רק מי שיגע בלימוד בעיון. הוא היה מספר לנו שבבית הדין הגדול, בכל מיני שאלות שעלו, כאשר היו מגיעים לנקודה שצריך לקבל הכרעה והחלטה, היתה בולטת מאוד בכל פעם המעלה של דיינים שהיו חזקים בעיון. הסברא שלהם היתה סברא, הדימוי מילתא למילתא שלהם היה הגיוני. אפשר היה לסמוך עליהם.

עצמאות של תלמיד חכם

חשוב להעלות נקודה נוספת שהוא היה חוזר עליה הרבה. הוא אמר שהעניין של "תלמיד חכם" הוא זה שיש לו עצמאות. הוא אף הרחיב ונתן דוגמאות וסיפורים, כדרכו הטובה. אני זוכר את הפעם הראשונה ששמעתי אותו אומר זאת, בשיעור במוצאי-שבת, והופתעתי מאוד. למה חשובה כל כך העצמאות? ואם אין לו עצמאות - מה זה גורע מה"תלמיד חכם" שבו?

אבל באמת, לתלמיד חכם יש תפקיד גדול: אם למדת תורה הרבה, אם הקדמת יראתך לחוכמתך, אם אתה זוכה להיות נושא את התורה על גבך, הרי שעכשיו הקב"ה בעצם מטיל עליך אחריות, הוא מחכה לך. הוא נתן לך את הדעת, ואתה צריך להגיד את האמת שנראית לך. אם אתה מבטל את החשיבה שלך ואתה לא מפעיל את שיקול הדעת האישי שלך, אתה בעצם מתכחש לתפקידך. הקב"ה נתן לך תורה גדולה וכוחות גדולים, והוא רוצה שתאמר את האמת שהוא מאיר בקרבך. לכל שאלה תורנית יש המשקל המיוחד שלה - עיון, סמכות, מסורת ועוד. חלק חשוב מאוד בתשובה, הוא שיקול הדעת של הפוסק.

היה לר' אברום זצ"ל ביטוי, שלפעמים אדם יכול "לשקר בשם התורה". אתה צריך להגיד את האמת ולא לבטל אותה מפני שיקולים שאינם אמיתיים ואינם נכונים. העצמאות של ר' אברום היתה ניכרת פעמים רבות בדבריו. בכלל, הוא היה מאוד מפתיע. הרבה פעמים הוא שאל דברים שבכלל לא ציפית שהוא ישאל אותך. תמיד היה משהו לא צפוי, נקודת הסתכלות מיוחדת שהוא היה מסתכל על דברים. וכך גם בסוגיות הגמרא, בהבנה של איזשהו "תוספות". זכיתי להתווכח איתו הרבה בגמרא. התווכחנו הרבה. היו לו כל מיני הבנות, שבמבט ראשון לא הייתי מבין איך הוא יכול להבין כך. הוא היה חושב במקוריות, בחן כל דבר מחדש, מנקודת האמת שלו.

התורה מעל הכול

העצמאות הזאת מובילה ממילא גם לך, שהתורה לא מתבטלת לשום דבר. אין דבר כזה שהתורה תתבטל למשהו. התורה היא מעל הכול, יותר חזקה מהכול. אין

משהו שעומד כנגדה. גם האהבה העצומה שלו לארץ-ישראל וגם למדינת ישראל, צריך להבין שהוא לא נתן לדברים ערך שהוא לא מתוך תורה. זה, אגב, ההבדל הגדול בין דרכו לבין דרך אחרים בעניין זה. התורה קדמה לעולם, היא עולם ומלואו. ולכן כל דבר שלא מתאים לתורה, הוא בטל ומבוטל כעפרא דארעא. גם אם אתה עלול להפסיד מכך, בטווח הקצר, אתה לא מתכופף אליו בשום אופן. אם זה דבר אמיתי, אזי גם הוא חלק מהתורה. גם הממלכתיות, שהיא ערך חשוב, היא מתוך תורה דווקא, וברגע שהדבר עמד בסתירה, אז הוא בטל ומבוטל. אנחנו לא מבינים בדיוק מה זה גיל תשעים, אנחנו לא יודעים מה זה להלחם נגד כל העולם בגיל כזה; לדעת שאתה אומר משהו וכולם ייצאו נגדך ואתה תהיה במוקד העיניים. אך אם יש כאן פגיעה בתורה, פגיעה בארץ-ישראל, מתוך תורה, לא עניין אותו שום שיקול אחר.

שילוב של תקיפות עם מתיקות עצומה

ועם כל זה, עדיין "נשיא אלוקים אתה בתוכינו", עם כל התקיפות. בדברים רבים הרב שפירא זצ"ל היה תקיף, תקיף מאוד. כשהוא היה סוער וכועס על משהו, הוא היה מתאדם בריתחא דאורייתא. ועם כל זה, איזו מתיקות היתה לו! מי שמסתכל על התמונה שלו, על הפנים שלו, איזו מתיקות! תמיד מחייך, מספר איזו בדיחה, תמיד בשמחה. וגם כשהיה מוכיח לפעמים, הכול היה מתוך אהבה אמיתית ובמתיקות גדולה. שילוב מיוחד כזה, של תלמידי חכמים אשר בארץ-ישראל: "מקל נועם". גם מקל, איתו חובטים, אך גם נועם עצום. צריך לדעת שהדברים לא סותרים.

סיפורי צדיקים

נסיים בנקודה שהיא לכאורה נראית שולית, אך בעיני - אליבא דענינו - היא היתה חשובה עד מאוד.

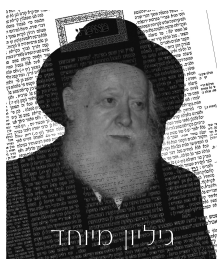
ר' אברום היה מלא-מלא בסיפורים על גדולי ישראל. אלפי סיפורים הוא ידע! ותמיד ידע לספר כל סיפור בעיתוי הנכון. לכאורה זה נראה "מעישלך", לא מתאים לגדולי ישראל לספר סיפורים. אבל הוא היה אומר תמיד את הפסוק: "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך", שאם רוצים לדעת מה צריך לעשות, אזי צריך ללכת ולראות

את הרועים שרעו את גדיותיך. למעשה, העובדה הזאת שאנחנו לא ממצאים שום דבר, שעל כל דבר שבו נתקלים יש כבר חמישה סיפורים, שכל מיני השאלות כבר נידונו על שולחנות מלכים בעבר הרחוק, שתמיד היתה את האמירה של גדולי ישראל - העובדה הזו מכוונת אותנו תמיד.

חשוב מאוד להכיר את גדולי ישראל מקרוב. הוא היה אומר: אדם שלומד הרבה ש"ך, צריך להרגיש כשהוא מברר את דבריו: "אז הרב ר' שבתאי, מה אתם אומרים?"... אתה לומד עם "הרב ר' שבתאי". לא בזלזול, ח"ו, אלא מתוך קישור פנימי. אנחנו מתקשרים לאביו ולרבה ולרש"י ולתוס' ולרבינו תם ולכל גדולי ישראל לדורותיהם. זה קשר של חיים, שהכול-הכול יונק רק מהם. כשאתה מכיר את גדולי ישראל, אתה חש שאתה ממשיך אותם, אתה רוצה ללמוד את תורתם.

יהי רצון שכל הדברים הללו יאירו בנו, ויתקיים בו "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

מה נהדר היה מראה כהן

מסירות-נפש למען הגאולה

לכל דור מועידה ההשגחה העליונה מנהיג ראוי לאתגר גילוי הקודש הייחודי לאותה העת, מעלותיו כדוד המלך בעל לב מלא חמלה וגם אמיץ, הנכון לקרב

הרב שמואל יניב

גבעת-שמואל

במסירות נפש בעבור
האומה, השולט ברוחו,
מקשיב לרחשי הדור
ומהם מרוממם. בעל

דעה רחבה הרואה את הסיכויים ואינו מתעלם מהסכנות, מסוגל להנהיג, ליזום ולקבל הכרעות קשות מתוך אחריות, איש שרוחו מבקשת את הקודש ו"ירא אלקים".

כזה היה איש האלקים, המאור הגדול הגאון מוילנא - הגר"א, שהיה הנחשון שהניע את תהליך הגאולה, שממעיין התורה חי ודבקה נפשו בגאולת ישראל. ומאז מותו עד היום, כתלמידיו אנו חיים בשאיפה הרוחנית הזו, וב"ה מעמיקים ומתעלים מחזונו. הראי"ה קוק היה מתלמידי הגר"א, ובנו הרצי"ה רבי ומורי הצדיק, והנזיר, והרב חרל"פ, והרב ישראלי, ור' אריה לויין הצדיק, ורבינו הרב אברהם אלקנה שפירא זצ"ל, וכל תלמידי הרב קוק שהולכים לאורו ומוסרים את נפשם למימוש תהליך הגאולה.

זכה דורנו לגאון ראש ישיבת "מרכז הרב" הרב אברהם אלקנה שפירא זצ"ל שעמד בראש הישיבה 25 שנים, עד גיל 96, והיה דשן ורענן כעץ שתול על פלגי מים, מתלהב כנער באהבתו לתורה; כמעין המתגבר, מחדש בהלכה, בתלמוד, באגדה. היה דיין ונשיא בית הדין הגדול, והרב הראשי לישראל. ענק בתורה היה, שקדן מופלא, עד הרגע האחרון ממש דבק בתורה.

בחמלה רבה אמונתך

חמלה בלבו היתה, כאש המאירה, מחממת ומשקמת לבבות שבורים. ביגיעה עצומה עמל לשחרר עגונות ובכל מאודו עשה לעודד אלמנות. נספר סיפור אחד מאלפים שנחוש את חכמתו בחמלה. מעשה באלמנה שנפל עליה הכאב והטיפול בברכת ריבוי הילדים, והיתה הולכת לאישים דגולים לחזקה, וגם לרבינו נכנסה. שטחה לפניו את מצוקתה ועלבונה, הקשיב הרב בקשב רב והשיב: זה מצב איום ונורא להיות אלמנה, ועוד צעירה ומטופלת בהרבה ילדים, ואז הזדקף ואמר: התנערי מעפר קומי, תקווה גדולה לך, הילדים זקוקים לאישה בוטחת, לאמא בריאה ושמחה, הם יגדלו לתפארת עם ישראל וינחלו רוב ברכה.

את הסיפור הזה סיפרה האישה ב"שבעה", ואמרה: רק ממנו קבלתי נחמה, כוח להתגבר, מפאת שהוא הבין והזדהה עם גודל כאבי. בתחילה אמר "זה מצב איום ונורא" - ואזי יכולתי להשלים ולקבל את דבריו האחרונים, ובס"ד הבית התמלא ברכה ונחת כמאמרו.

יחסו של רבינו לאמו האלמנה היה מהודר ביותר, יום יום היה סועד אותה, גם בהיותו דיין עסוק ביותר, ואמו אמרה: מי ייתן ויכולתי לרחוץ את רגליו ולשתות את המים הזכים...

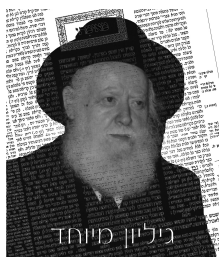
גדולי הדורות מקבלים פניו של גדול הדור

למרות מעמדו הנישא בשררת הרבנות המשועבדת למלכות, גיבור כארי היה להרחיק מעצמו את החנופה והשקר, דחה את הלחצים הסוחטים, ופסק את פסקי התורה הטהורה - שאין שום היתר לגרש יהודים, ואסור באיסור חמור למסור חבלי ארץ-ישראל לידי נוכרים, וכל פקודה מכל גורם לעשות זאת נוגדת את דת תורתנו הקדושה. ולכן כל חייל ושוטר הנקרא לפנות יהודים, ומזיק לרכוש המתיישבים, הרי הוא גוזל, ועל כל יהודי לעשות כל אשר ביכולתו למנוע עבירה של עקירה וגירוש. ועם ישראל הכיר והוקיר לו את מסירות הנפש, שגם בהיותו זקן לחם בכל עוז רוחו,

וכשהגיעה שעתו להיכנס לגן-עדן בחג הסוכות בערב שבת קודש, ליוו אותו עשרות אלפים, והספד גדול עשו לו גם בחג כראוי לגדול הדור. ובבית-דין של מעלה יצאו לקראתו גדולי הדורות, הגר"א, הרב קוק והחפץ חיים, שביקשו את הגאולה ממקור התורה.

אשרי העין ראתה כהן ישיש בן 95 רוקד ושואג בנעילה. אשרי העין ראתה כיצד רבינו מתלהב בעת העמיק בדבקות בתלמודו ושיעורו. מה נהדר היה רבינו בחיינו במאור פנים בעשותו מצוות. אשרי הדור שצעירים דבקו בישישים כרבינו הטהור ושתו בצמא את דבריו עד גבול גן-עדן.

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

אחד היה אברהם

מבסס ומרחיב התורה הגואלת

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט" [אשריהן של צדיקים, לא דיין שהן עושין, אלא שהן צוין אחרים לעשות,

שנאמר: 'כי ידעתיו אשר יצוה'. (המדרש הגדול על פרשת וירא) -

הרב יוסף בדיחי

ראש מכון "עין-הצבי" ו"אורות-הצבי"
ירושלים

זוהי עדותו של הבורא יתברך על אברהם אבינו, המתממשת בזרעו אחריו, ולדורותינו במורנו ורבנו מרן הכהן הגדול מאחיו הרה"ג אברהם אלקנה כהנא שפירא זצוק"ל זתעועכ"י.

בחרדת קודש ובידיים רועדות, מעלה אני את השורות הבאות להארה מזערית מדמותו התורנית החיה האצילה הקורנת והחמה, אשר בחסדי השי"ת זרחה עלינו במלוא עצמתה וחביבותה ובהארת פניה, בתקופתנו הגדולה הנוראה והמסובכת, מתוך תורתה של ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו, בה הופיעה נשמתו, ומתוך תורת ארץ-ישראל החיה, התורה הגואלת, במלוא הקפיותה בכל צדדיה, בכלל ובפרט.

"והחוש המשולש לא במהרה ינתק"

הרא"ה הגדול, מרן הרב זצ"ל, בראיתו האלקית, הנחיל לתקופתנו הגדולה והנוראה, את תורת ארץ-ישראל, את התורה הגואלת, בהסירו את מעפורת אבק הגלות מעל מהלך תחייתה ושממותה של ארץ חיינו ארץ-ישראל ושל עם ישראל, כאשר הוא עולה לארץ ישראל נחלת ד' נחלת אבותינו הנצחית, ומאיר לדורותינו את הדרך בה ילכו גאולים, ההולכים ונגאלים על-ידי השם יתברך, ומממש בפועל את שמיעת קול השופר הגדול, ואת הבקשה בתפילת העמידה: "תקע בשופר גדול לחרותינו", וקורא

קריאות גדולות לפתיחת האוזניים, לשמוע את קול השופר בו תוקע הבורא יתברך הגואל את נחלתו ואת עמו. וכדבריו באגרת הפורים:

”סבורים אנחנו, שבחכמתנו ופקחות הפקחים שבנו באנו עד הלום, להיות לנו על כל פנים יתד וגדר ביהודה, אתחלתא כל שהיא לאתחלתא דאתחלתא לגאולה, ואנו שוכחים, כי לולא יד ד’ בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות לא היו כל מפעלותינו פועלות מאומה, שוכחים אנו, שהיד הסודית הזאת היא כל המפעל.

שכורים אנחנו מביסומים שיש בהם כדי הטעיה, ובשביל כך אין אנו שמים אל לבנו את חשבוננו של העולם הגדול, של אותו העולם, שאדון-עולם מנהיגו ואנחנו יש לנו עמו ברית כרותה באלה ובשבועה, ברית מלח-עולם, השומר על רוח ישראל ונצחו.” (מאמרי הראיה עמ’ 153).

בנו יחידו [כביטוי של מרן הרב זצ”ל: ”הוא כמעט האחד עמי”] מרן הרב צביהודה הכהן קוק זצ”ל, ממשיך בדרכו של אביו מתוך גדלותה של תורה, כתורה וכמצווה שניתנה מפי הגבורה. מחייה בצד הרוחני ובצד המעשי את דרך הגאולים, בעצמה גדולה ובגבורה בפעולתו עם אל, להקמת ישיבות ומוסדות התורה הגואלת ובמרכזם ישיבת מרכז הרב הישיבה המרכזית העולמית, וכהגדרתו: ”ישיבת מרכז הרב היא תנועה עולמית”, החייאתה וגאולתה משממונה, ובניינה ויישובה של נחלת ד’ ארץ חיינו נחלת אבותינו הנצחית ארץ-ישראל השלמה.

מרן מו”ר ראש הישיבה הרה”ג אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ”ל, המבסס ומרחיב את התורה הגואלת, כהמשך למרן הרב זצ”ל ובנו יחידו מרן צביהודה הכהן קוק זצ”ל.

עוד בהיותו צעיר לימים, נתבקש על ידי מרן הרצי”ה זצ”ל למלא את מקומו של ראש הישיבה הגרי”מ חרל”פ זצ”ל עם הסתלקותו, בנתינת שיעור כללי בישיבה. וכפי שהיה מתבטא מרן הרצי”ה זצ”ל, לגבי נתינת שיעורים בישיבה: ”צריך שיהיו אנשים מתוכנו”.

ובשנים יותר מאוחרות, כיהן בראשות הישיבה בחפיפה ובתיאום עם מרן הרצי”ה זצ”ל. עוד בחיים חיותו של מרן הרצי”ה זצ”ל, קרא לו הרצי”ה: ראש הישיבה. בהזמנה לחתונה של המכהן היום כראש הישיבה, הרב יעקב שפירא שליט”א, אשר ידו לא זזה

מידו של מרן אביו מורנו ורבנו זצ"ל, כתב מרן הרצי"ה זצ"ל בשנת תשל"ז: "לחתונתו של בן ראש ישיבתנו הקדושה".

עובדה נוספת: בזמן חיים חיותו של מרן הרצי"ה זצ"ל התפרסם באחד העיתונים בכותרת ראשית: "ראש ישיבת מרכז הרב, הרב אברהם שפירא אומר", הראיתי מודעה זאת למרן הרצי"ה זצ"ל, בידועי את רגישותו הבלתי מתפשרת לאמת ודיוקה. תגובת מרן הרצי"ה זצ"ל היתה בהסכמה, והוא נתן את ברכתו.

בשנים האחרונות, מי שהיה פונה למרן הרצי"ה זצ"ל להתייעץ, הן בענייני הכלל והן בענייני הפרט - הן בהלכות ציבור והן בענייני הישיבה, היה מפנה אותו למרן הרב שפירא זצ"ל.

מרן הרה"ג שפירא זצ"ל בגדלות תורתו החיה, הכוללת ומקיפה את כל צדדיה עד לפרטי הפרטים, הוא אשר ביסס וחיזק במשך שנות דור את תורת הגאולה, תורת ארץ-ישראל, כהמשך ישיר למרן הרא"ה הגדול ובנו יחידו מרן הרצי"ה זצ"ל, כאשר במרכזיותה הישיבה הקדושה ישיבת "מרכז הרב", מתוך יניקה והתבטלות לרבותינו זצ"ל שקדמו לפניו, ובקיימו את "דבר ד' זו הלכה, דבר ד' זה הקץ", ללא משוא פנים. הוא יישם בפועל ממש, בגדולה ובגבורה, את מאמר חז"ל: "אם ראשונים כמלאכים, אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים..." [וכך היה מביא את הביאור מרן הרצי"ה זצ"ל: "אם אתה מתייחס לראשונים כמלאכים - אתה בן-אדם, ואם התייחסותך אליהם כבני-אדם - אז אתה חמור..."]. הדרכה יסודית ביחס לראשונים גדולי עולם והתבטלות כלפיהם, הם היסוד החי הקיומי של כל התורה שבע"פ, עד לפרטי הפרטים. והמשך מעתיקי השמועה, של "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה..." עד ימינו. מהם יונקים וממשיכים, בכפיפות למסגרת חוקי החיים האלקיים, המובאת בהלכה שנאמרה ונתנה מפי הגבורה למשה רבינו במעמד הר סיני. וכן מלמדנו הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ: "משימים דברי הראשונים עיקר".

 חרדת קודש כלפי ראשונים

דוגמה אישית הממחישה זאת.

באחד הימים פניתי למרן הרב שפירא זצ"ל בשאלה האם לפרסם בספר "גאולת אור הצב"י" נספח של הרבנות הראשית, בו כתוב שה"בית הלוי" מבאר שהשו"ע פוסק כדעת הרמב"ן בעניין מצוות יישוב ארץ-ישראל, ולא כפי שפורסם בשם אחרים. מבלי משים, יצא מפי כהשוואה בין בית הלוי לרמב"ן. מרן הרב שפירא זצ"ל מייד הגיב בתקיפות ובנזיפה מתוך חרדת קדש לראשונים: "תגיד [על הרמב"ן] רבנו". וכן מכל התלמידים שהיו במקום, דרש מרן הרב שפירא זצ"ל בתקיפות שיגידו "רבנו". באומרו כי יש כאן פגיעה ברמב"ן. זוהי תחושת חרדת קודש כלפי הראשונים.

תגובה זאת, הזכירה לי את תגובתו של מרן הרצי"ה זצ"ל.

באחד השיעורים בביתו, הזכיר מרן הרצי"ה זצ"ל את האבן-עזרא. אחד הבחורים אמר: "יש מי שאומר אחרת מהאבן עזרא". מרן הרצי"ה זצ"ל הפסיק את השיעור, ואמות הסיפים רעדו מעצמת התגובה, בחרדת קודש של שמירה על כבודם של הראשונים. הבחור לא היה מתלמידי הישיבה, ולאחר כמה ימים בא ראש ישיבתו להתנצל בפני מרן הרצי"ה זצ"ל, אולם הרב התעכב במשך כחודשיים וסירב לקבל הסבר.

דוגמה נוספת, המלמדת את מדרגתו האישית הנעלה והקדושה, מתוך חיבורו לתורה ומצוותיה.

באחד הימים, הבחנתי שלאחר תפילת שחרית נתן מרן הרב שפירא זצ"ל את תיק הטלית והתפילין שלו לאחד התלמידים, בשונה מהרגלו שהיה לוקח בעצמו את הטלית והתפילין בחזרה לביתו. ניגשתי לתלמיד ושאלתיו מדוע הרב השאיר את השקית? תשובתו היתה כי הרב מבקש שיצבעו לו את התפילין. התקשרתי לידיד המתעסק בעבודת קודש זאת, ובשמחה הסכים ואמר שהוא יוכל להתפנות לכך בשעות הערב. חזרתי לתלמיד לבקש את שקית התפילין, אולם התלמיד ענה בהתרגשות שהרב ביקש את התפילין בחזרה והוא אינו יודע מדוע. בשעות הערב, הגעתי עם ידידי לבית הרב לצבוע את התפילין, והרב כמסיח לפי תומו, התבטא כי הרגיש חיסרון בזה שהתפילין אינם בביתו, ולכן ביקש אותם חזרה.

הופעת התורה וחיוניותה למודה ויישומה בכל פרט במציאות החיים שלנו, באמונה גדולה - וכביעתו של דוד מלך ישראל החי והקיים: "כל מצותיך אמונה" - מתגלה במרן הרה"ג אברהם אלקנה כהנא שפירא זצוק"ל.

אתמקד בשלוש נקודות מרכזיות:

(א) עמל רב ושקידה עצומה, בקנייתה של תורה בכל עצמותיו,

וכביטיו של הרמב"ם (בהקדמה לפירושו למשנה): "ובמעבה לבי יצקתיהו".

עובדה ידועה, כי משחר ילדותו בהיותו בבית המדרש, היה כולו מרוכז בלימוד התורה, בקביעות המקום, והכיר רק את המקום בו למד, ואף לא את היושבים לצדו.

(ב) אחדות ושלוש, ובריחה מן המחלוקת כמו מן האש.

מחלוקת ותורת חיים אלו שני הפכים, וכפי שמבארים חז"ל בענין קרח: "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם", אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: 'ולא יהיה כקרח וכעדתו'."

דוגמאות להמחשת מידת השלום שהיתה טבועה בכל אישיותו:

תלמיד חכם שלמד בצעירותו בישיבה, הציע למרן הרב שפירא זצ"ל לעשות עירוב חצרות בבנין שבו התגורר מרן הרב שפירא זצ"ל, באשר מרן הרב שפירא זצ"ל סבר כפוסקים שאין לסמוך על העירוב הרגיל. תגובת הרב היתה חריפה: "איזה מין מרכזניק אתה? בשביל חומרא מותר לפרוש מהציבור?!"

כאשר נעשה המעשה החמור, בהקמת ישיבה נוספת כנגד ישיבת מרכז הרב [ועדיין מהדהדות באזני דבריו של מרן הרצי"ה זצ"ל לגבי הישיבה: "כאן אבא נמצא!"] ובעצרת המונים בישיבת מרכז הרב הבהיר: "ומתכוננו, מתוך המקום הקדוש הזה... מדל"ת האמות האלה, הולך ומתגלה ומתרומם הכרוז הזה: אני קורא לעם ישראל קום וחייה!" [הבהיר מרן הרב שפירא זצ"ל, כי על-פי ההלכה מרבותינו הראשונים זצ"ל, אסור לאדם לייסד ישיבה בחיי רבו שלא ברשותו, ומי שעושה כן אסור ללמוד ממנו תורה. זאת על פי פסק הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ה ה"ב) הטור (יו"ד רמ"ב) המהר"ק (שורש קס"ט) השארית יוסף (סימן יט', עיין שם שכתב על מי ש"מחמיר" בעניין זה כהגהת הרמ"ך שתמה על פסק הרמב"ם: "כי לא די שחומרא דאתי לידי קולא, אלא

אפילו בתחלה קולא ולא לחומרא; באשר ידוע שבעונותינו הרבים עומדים חכמים בעיניהם אשר לא שמשו אפילו חצי צרכם, תופסים ישיבה..." והב"ח (יו"ד רמ"ב ד"ה "וכן יראה", עיין שם שמבאר שכדעת הרמב"ם כן משמע מהתוספות בגיטין). יחד עם זאת נזהר מהיגררות למחלוקת, ואף חזר וייסד בישיבה את המנהג ללמד הלכות שמירת הלשון מהספר חפץ חיים, בכל יום לאחר תפילת שחרית, באמרו שדווקא בשעה כזאת, חשוב שלא יהיה רפיון בקיום הלכות שמירת הלשון.

ג) כוח התפילה שלו "...שהיתה נמשכת מהקדמת השכל של עיקר עסקו שהיה בתורה... שהיתה הכנה נשגבה לתפילה כפי ערך מעלתו - תפילה כזאת אינה חוזרת ריקם." (הקדמת עולת ראיה עמ' כג')

דבקות חיים אלוקית

מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל היה מתפלל מתוך סידור רגיל, בפשטות ובעצמה, אשר כל עצמותיו תאמרנה: "לבי ובשרי ירננו אֶל אֱ-ל חי", בדבקות גדולה המבטאת בפועל ממש את הקביעה והאמירה האלקית "ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם היום". דבקות חיים אלקית זאת נתנה חיים ומזור לפונים אל מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל.

להלן כמה דוגמאות מני רבות הממחישות זאת:

באחת מבריתות המילה שבה השתתף מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל, ביקשו את ברכתו על בחור שעבר אירוע מוחי ושכב בבית החולים ללא הכרה. לאותו בחור יש ארבעה שמות. מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל שאל לשמו של הבחור שכלל לא הכירו, ואמרו רק שם אחד, מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל הגיב: "זה לא כל השם שלו". הוסיפו בפעם השנייה את השם הנוסף, ושוב אמר מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל: "זה לא כל השם שלו". בפעם השלישית, הוסיפו את השם השלישי, מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל שאל בתמיהה: "זה כל השם שלו?!" רק בפעם הרביעית, אמרו את כל ארבעת השמות של הבחור. אז מֶרֶן הָרֵב שפירא זצ"ל התרצה, נתן את ברכתו לרפואת הבחור, ולאחר כחודשיים ימים נרפא הבחור.

מדרגה גבוהה זו התחברה במידות האישיות וביחס האישי לכל אדם ולכל מעשה בהליכות חייו, ביישמו בפועל את הנאמר בתפילת השחרית: "לעולם יהיה אדם", איך

יהיה אדם שלם? על-ידי זה שיהיה "ירא שמים... דובר אמת בלבבו..." וכו' (ביאור מרן הרב צביהודה זצ"ל). מי נקרא "אדם"? מי שמתמלא בתורה, ומגלה את צלם האלקים שבו, כמו שנאמר: "כי בצלם אלקים ברא את האדם", ומתנהג וחי כך בפרטי הפרטים.

להמחשת ההתייחסות האישית, אביא להלן רק כמה דוגמאות מני רבות, בקיימו את הכלל הגדול בתורה - כהדרכתו של רבי עקיבא - "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה".

אחד התלמידים בא לביתו של מרן הרב שפירא זצ"ל, לברכו ברפואה שלמה, והלך לשיבה. לאחר שיצא התלמיד מביתו של מרן הרב שפירא זצ"ל, נאמר לתלמיד שהרב קורא לו. בהגיעו למרן הרב שפירא זצ"ל בקש ממנו הרב סליחה. התלמיד לא הבין מדוע הרב מבקש ממנו סליחה, ובמה הרב פגע בו. הרב ביאר דבריו, ואמר: "הייתי צריך להתעניין בך יותר - מה שמך? מה שמם של הורייך? איך אתה מסתדר בישיבה?" וכיוצא בזה, התעניינות אישית ידידותית כאיש אל רעהו.

להתפלל על יהודי, לא במקומו

באחד הימים לפני ראש השנה, לאחר תפילת שחרית, חוויתי מחזה מרעיד בהתנהגותו של מרן הרב שפירא זצ"ל. ראיתי את מרן הרב שפירא זצ"ל עומד לאחר התפילה במקומו, ומגיב בתקיפות ובקול, לאחד התלמידים: "לא מיניתי אותך! לא עשיתי אותך שליח!" התלמיד עמד נבוך. לאחר התגובה, ובעודו בתחילת פסיעות ההליכה לביתו, ביקש לקרוא לתלמיד, וביקש ממנו בהכנעה ובענווה מרובה: "תתפלל עלי... תתפלל עלי..." - מעבר חד בין הנזיפה לבין הבקשה, הממחיש את החיוניות שהיתה טבועה במרן הרב שפירא זצ"ל. שאלתי את התלמיד, לפרש תגובתו של מרן הרב שפירא זצ"ל, והתלמיד השיב כי הוא בא לשאול את מרן הרב שפירא זצ"ל, האם הוא יכול להתפלל במקום יהודי שהתרחק משמירת תורה ומצוות? התגובה התורנית החיונית והמיידיית היתה ללא משוא פנים, ותורה דביה רתחא.

מרן הרב שפירא זצ"ל העמיד את התלמיד במקומו, בתקיפות הראויה נגד מחשבות פיגול כאלה. כל אדם מישראל הוא קיים ונמצא. להתפלל במקום מישהו, משמעותו לבטל את הימצאותו של אותו יהודי, חלילה. הנך יכול להתפלל עליו, אך לא

במקומו. בערב יוה"כ, אנו מודיעים - על-פי תקנת המהר"ם מרוטנבורג - כי "אנו מתירים להתפלל עם העבריינים", וכן מלמדים אותנו חז"ל, כי "האומר יברוך טובים [רק הטובים] הרי זו דרך המינות" (משנה במגילה פ"ד מ"ט), ופרש רש"י (שם בדף כה' ע"א ד"ה "יברוך"): "שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום, וחכמים למדו (כריתות ו' ע"ב) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת", וכן מובא בתוספות שם: "יברוך טובים - פירוש שמוציא את הפושעים מן הכלל".

מעשה זה של המעבר החד בהתנהגות האישית, הזכיר לי את התנהגותו של מרן הרצי"ה זצ"ל.

באחד הימים בא תלמיד לביתו של מרן הרצי"ה זצ"ל והודיע לו שאחד התלמידים בישיבה זקוק לרפואה שלמה. מרן הרצי"ה זצ"ל הצטער מאוד. רק יצא התלמיד שהודיע על המחלה, ונכנס תלמיד אחר והודיע בשמחה למרן הרצי"ה זצ"ל על אירוסיו. הרב מייד שמח והתרגש. זוהי הופעת התורה בחינוכותה במציאות חיינו בפרטי הפרטים.

מרן הרב שפירא זצ"ל שידר שמחה וחדוות-חיים לכל סביבותיו. אחד הבחורים, כשנשאל מדוע הוא שמח, ענה בפשטות: "כי ראיתי את הרב".

וכן מבאר מרן הרב זצ"ל: "חובת האדם השלם היא ששום שאיפה היותר גדולה לא תבלע את הצרכים היותר קטנים... כי החיים ממולאים לא מהשאיפות הגדולות הבאות מזמן לזמן בהעסקתם, כי אם מכל צדדי החיים הנהוגים באדם, וההישרה בכל צדדי הטוב והיושר כתורה וכמצוה, תרומם ותחליף כח ועז להצליח גם כן בהפעלים היותר כלליים ורמים במעלתם." (עין איה ברכות ח"ב במהדורה החדשה בעמ' 260) יפים הדברים למי שאמרם, וכמו כן למרן הרב שפירא זצ"ל, אשר זכה לכהן בכל הכהונות הרמות, ראש הישיבה, הרב הראשי לישראל, אב ביה"ד הגדול, ויחד עם זאת היה ממולא בהתייחסות לפרטי הפרטים של צרכי החיים, הטבתם והישרתם כתורה וכמצווה.

דוגמה נוספת המוכרת לרבים. מרן הרב שפירא זצ"ל דרש וביקש לאחר שנתן את ברכתו, שיאמרו לו: "וכן למר!" הבקשה הזאת כללה מבוגרים ואף ילדים קטנים.

תלמיד בא לבית מרן הרב שפירא זצ"ל, להודיע לו שמתקיימת ברית מילה בישיבה. מרן הרב שפירא זצ"ל הודיעו כי הוא צריך חיזוק בבריאות, ועל כן אין בדעתו ללכת לברית המילה. התלמיד הגיב ואמר: "גם אני קצת חולה". מרן הרב שפירא זצ"ל אמר: "אם כך, נלך שנינו לברית, ואליהו הנביא שמרפא את הרך הנימול ירפא גם אותנו." והלך יחד עם התלמיד לברית המילה.

אבא נשאר חי

מדת השלום ומאור הפנים, כפי שקרנה ממרן הרב שפירא זצ"ל המופיעה במילוי של התורה האלקית החיה, תורת ארץ-ישראל - "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", מפגישה אותנו עם חתימת תפילת העמידה בבקשתנו שלוש פעמים ביום מרבנו של עולם: "שים שלום... ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך, כי באור פניך נתת לנו... תורת חיים ואהבת חסד, וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום." כך דמותו והארת פניו של מרן הרב שפירא זצ"ל הממשיכה להאיר לנו בראותנו את בעל השמועה החי עומד לנגדנו, וכפי שמלמדנו מרן הרב זצ"ל: "נשמה בריאה אחת, נותנת היא אור חיים ועצמה לכל הנשמות המתקשרות עמה באיזה קשר צינורי. זאת היא מעלת דבקות עם תלמיד חכם." (ביאורי הראיה לפרקי אבות עמ' סב')

מרן הרב שפירא זצ"ל חי למעלה מאתנו, והוא ממשיך להאיר לנו, וכפי שהיה אומר מרן הרב צביהודה זצ"ל: "יש כאלה שאבא נסתלק אצלם. אצלי אבא נשאר חי!" וד"ל.

מרן הרב שפירא זצ"ל היה כולו תורה חיה ומהלכת, הוא היה מלווה במלאכים, ובמדרגתו הגדולה במידת הענווה, היה מסתיר זאת. בשאלו מפעם לפעם את הבחורים: "ראיתם מלאכים?" ומובאים הדברים במדרש הגדול בפרשת וירא המתאימים למרן הרב שפירא זצ"ל: "המהלך בדרך ואין עמו לוויה יעסוק בתורה [כל כולו היה תורה חיה] שנאמר: 'כי לוית חן הם לראשך'... אם ראית צדיק יוצא לדרך, הקדם וצא עמו, מפני שמלאכי רחמים מלוין אותו, שנאמר: 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך'."

זכורה התנהגותו הכואבת מלאת הצער באופן אישי וכללי ישראלי, בעת הריסת הבתים בעמונה רח"ל, כאשר נמנע מלהעביר את השיעור הכללי בישיבה, בבארן, כי לא ניתן להעביר שיעור כרגיל, ולהתעלם מהמציאות החמורה והכואבת מאוד, בהריסת בתים יהודיים בארץ-ישראל.

תגובה זו מזכירה את זעקתו המפורסמת של מרן הרב צביהודה הכהן קוק זצ"ל: "ואת ארצי חלקו!" בתארו את תחושתו האישית הכואבת, הפצועה ושותתת דם, כאילו חתכו ממש את גופו החי, בהבהירו מדוע לא יכל לשמוח בעת קבלת ההחלטה באו"ם על הקמת המדינה, אשר היתה קשורה בחלוקת ארץ חיינו ארץ-ישראל.

מרן הרב שפירא זצ"ל אף עמד בגבורת ארי, בחזרו שוב - כאשר העלו על הדעת את גירוש יהודי חבל עזה וצפון השומרון רח"ל - ובפרסמו ברבים את פסק ההלכה הפשוט והברור, כי אסור להשתתף בגירוש ובעקירת יהודים מביתם בארץ-ישראל. וכן פסקו גם מרן הרב צביהודה הכהן קוק זצ"ל, הגר"ש גורן זצ"ל, הגר"ש ישראלי זצ"ל, הגרמ"צ נריה זצ"ל, ויבלטאו"נ הגר"מ אליהו שליט"א.

בעקבות פסק ההלכה, ביקש הנשיא קצב להיפגש עם מרן הרב שפירא זצ"ל. מרן הרב שפירא זצ"ל הסכים והגיע למשכן נשיאי ישראל. בפגישה, ביקש הנשיא קצב ממרן הרב שפירא זצ"ל לחזור בו מדבריו, כי יש בהם קריאה ל"סירוב פקודה". מרן הרב שפירא זצ"ל עמד בתוקף כסלע מוצק, והבהיר, כי דבר ד' זו ההלכה, ונגד דבר ד' אין הוראת המפקד הצבאי ולא כלום. לאחר שנגמר הדיון, שאל מרן הרב שפירא זצ"ל את הנשיא קצב, מדוע הוא ביקש להיפגש אתו, ומי שלח אותו? לשאלתו ענה הנשיא, כי הרמטכ"ל ביקש ממנו להיפגש עם מרן הרב שפירא זצ"ל, ולנסות לשכנע אותו לחזור בו מפסק ההלכה הנ"ל, מכיוון שאם פסק ההלכה נשאר בתוקף - לא יכול צה"ל לבצע את מעשה הגירוש הנקרא "התנתקות".

צוואה חיה

חתימתו האחרונה של מרן הרב שפירא זצ"ל, היתה על משמרת שלמותה של ארץ חיינו נחלת אבותינו הנצחית נחלת ד' ארץ-ישראל השלמה, אשר חי אותה בכל נימי נפשו רוחו ועצמותיו. מאוד משמעותי העניין בחתמו כך את מסכת חייו, שניתנו

מאת הבורא יתברך, המחברת אותה לציווי הראשון שניתן לאברהם אבינו אבי האומה: "לך לך מארצך... אל הארץ אשר אראך..." ובהמשך ההבטחה והשבועה לאבות האומה, בדבור הראשון של הבורא יתברך אליהם, היתה בנתינת ארץ החיים, להם ולזרעם אחריהם לדורות עולם. כביאורו של מרן הרב צביהודה זצ"ל: "מעשי אבות סימן לבנים"... אבות אלה הם האבות שלנו, ההתחלה שלנו... הם שורש כל המציאות שלנו, שמתגלה בקדושת ישראל, קדושת הארץ, וקדושת התורה." (שיחות הרב צביהודה על בראשית 198)

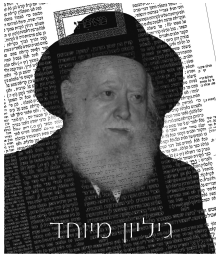
חתימה מסיימת זאת, היא צוואה חיה להמשך לימוד וקיום התורה הגואלת, המתממשת רק בארץ חיינו ארץ-ישראל השלמה, וכקביעתו של רבנו בחיי: "...כי הלב הוא הארץ..." (ויקרא כו' ו' ד"ה "ונתתי שלום בארץ") ובכמה מקומות קביעתו של הרא"ה הגדול מרן הרב זצ"ל: "ארץ ישראל ודאי תשאר ותהיה הבסיס לכל" (אגרות הראי"ה ח"א עמ' קעח) "ועיקר הכל... לשגב את בנין הארץ שהיא הבסיס לכל האור והחיים לנו ולכל". (שם עמ' רלג)

בהסתלקותו ובעלייתו לגנזי מרומים, ציווה לנו מרן הרב שפירא זצ"ל כעין צוואה חיה את המשך ההדבקות בתורת החיים שנתנה לנו מאלקים חיים ומלך עולם, התורה הגואלת תורת ארץ-ישראל, בשקידה בלמוד תורה, ובהגדלת התורה והאדרתה.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל ועל כל ארץ חיינו ארץ-ישראל, ונזכה בעזרת השי"ת לגאולתה השלמה של ארץ חיינו ארץ-ישראל השלמה ושל כל עם ישראל כולו.

ובתפילה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים!"

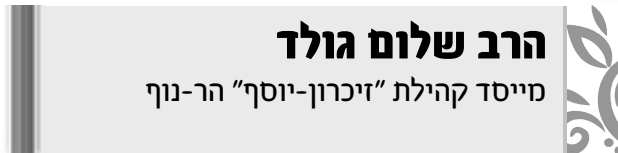
עוז וגבורה

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

מטה מאבק בחדרו של הרב

את הרב זצ"ל זכיתי להכיר אישית בחודש חשוון התשנ"ד. בתקופה שהיה רבה הראשי של ישראל ראיתי ושמעתי אותו בוועידות של רבנים, אבל לא היה לי קשר אישי

הרב שלום גולד

מייסד קהילת "זיכרון-יוסף" הר-נוף

אתנו עד אחרי הסכמי אוסלו, ומעשה שהיה כך היה.

מייד אחרי שנפל

עלינו כרעם ביום בהיר הסכם אוסלו, בחודש אלול התשנ"ג, החלטתי שיש צורך לארגן את רבני ישראל על-מנת להרים קול צעקה ומחאה נגד ההסכם האומלל, ולהיאבק כדי לשמור על ביטחוננו של עם ישראל ועל ארץ-ישראל. התקשרתי לרבנים רבים דרך הטלפון ונפגשתי אתם גם בפגישות אישיות.

באחד הימים אחרי החגים, בשעת לילה מאוחרת, התקשר אליי הרב נחום רבינוביץ' - ראש ישיבת "ברכת משה" במעלה-אדומים, שאותו אני מכיר מאז כיהנו במקביל כרבנים בטורונטו - והתייעצתי אתו לגבי התארגנות הרבנים בנושא הנ"ל. הוא אמר לי שהרב אברהם שפירא מתכוון לארגן רבנים לאותה המטרה בדיוק ושכדאי לי לברר את העניין עמו. הוא מסר לי את מספר הטלפון של הרב שבתאי זליקוביץ מקריית החינוך מבשרת ירושלים המטפל בפרטי ההתארגנות. התקשרתי אליו מייד באותו הלילה, ואחרי שיחה קצרה הבעתי רצון לשתף פעולה ולהגיע לביתו של הרב.

כמה ימים לאחר השיחות הליליות הללו התקיימה ישיבה בהשתתפות כמה רבנים בביתו של ר' אברהם. הגעתי לביתו בפעם הראשונה בחיי וזכיתי להיות נוכח כאשר בא לעולם "איחוד הרבנים למען עם ישראל וארץ-ישראל". בתחילת הדרך ישבו בנשיאות של איחוד הרבנים, ביחד עם הרב אברהם זצ"ל, גם הרב משה צבי נריה זצ"ל והרב שאול ישראלי זצ"ל. במשך השנים התקיימו ישיבות רבות של חוג הרבנים שהוביל את המאבק, ור' אברהם השתתף בכולן. בישיבות הללו השתתפו חברי כנסת וראשי

מועצת יש"ע, וכן נציגי ההתיישבות שהיו באים ומדווחים על המצב בשטח. זכיתי גם להכיר את הרבנים המובילים בציבור הדתי-לאומי שהיו החוג המצומצם של הנהלת האיחוד שישבו עם הרב וסרו למשמעתו.

חדרו של הרב הפך למטה הכללי של המאבק, ומשם יצאו הוראות ברורות וצלולות של דעת תורה, הוראות שאינן משתמעות לשתי פנים.

לא גר מפני איש

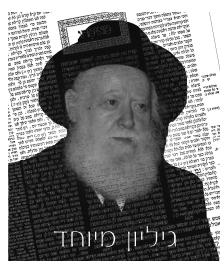
כאן ברצוני בעיקר להדגיש שבשעה שדממה מוחלטת שררה בקרב חוגים רבים בציבור, היה זה הרב אברהם זצ"ל שהרים את קולו בעוז ובגבורה. בשעה שאחרים לא טרחו להשמיע את מחאתם נגד המהלכים האלו שמסכנים את עם ישראל, היה זה הרב אברהם שצעד בראש מחנה נאמני ארץ-ישראל כמנהיג בעל שיעור קומה. הרגשתי שאני נמצא בקרבתו של גדול בישראל שפועל ועושה ויוזם בחוכמה, בתבונה ובדעת לטובת העם. הוא היה מנהיג שהתעניין והיה מעורה בפרטי הפרטים של התוכניות של כנסי הרבנים, ההפגנות ודברי המחאה, הן בכתב והן בעל-פה.

אני זוכר היטב את אותה הישיבה שבה הוחלט על מה שמכונה עכשיו "סירוב פקודה", החלטה שידענו שתעורר סערת רוחות בקרב הציבור. ר' אברהם לא ידע פחד, כדיין הוא קיים בעצמו "לא תגורו מפני איש".

באותו פסק הלכה שיצא מביתו של הרב נאמר בין השאר: "ועל כן במענה לשאלה ברור ופשוט שאסור לכל יהודי לקחת חלק בכל מעשה של סיוע לפינוי ישוב, מחנה או מתקן... אף פעם לא העמיד צה"ל את חייליו בפני מצב בו נאלצו לפעול נגד מצפונם הדתי, המוסרי או הלאומי, אנו קוראים לממשלה ולהנהגת הצבא לא להעמיד את החיילים במצב בו עליהם להתלבט בין נאמנותם לערכים עליהם בנוי אורח חייהם לבין פקודות הצבא".

יש עוד רבות ונצורות לספר על דמותו של הרב זצ"ל כמנהיג המאבק, ועוד חזון למועד.

אוי לעם שאבד קברניטו. זכותו תגן עלינו בהמשך המאבק.

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

פנה הודה, פנה זיווה, פנה הדרה

גדול הלמדנים בירושלים

יוצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. פירש רש"י: ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, הוא זיווה, הוא

הרב שמחה שטטנר

מיתר

הדרה; יצא משם, פנה הודה, פנה זיווה. בעניין הדרה, אומרת הגמרא ביומא נ"ג עמוד ב: "יוצא

מבת ציון כל הדרה מאי כל הדרה חדרה. ומבאר שם רש"י, כל הדרה הגנוז בחדרי חדרים. מבאר ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק, ובוודאי אינו מגיה הפסוק שהרי אף במקום שאמרו ז"ל אל תיקרי פירש השל"ה שאין הפירוש שמגיה הפסוק, רק המכוון שלא תוכל לקרוא כך רק שתקרא מקודם כך ואז תבין כקריאתו. ובוודאי כאן כוונת הגמרא שפירש הדרה חדרה, והיינו ארון עם הלוחות שכוללין כל התורה כולה. וה' חומשי תורה כנגד ה' פעמים אורה שנזכר במאמר יהי אור (כמו שאמרו בראשית רבה פ"ג), וזה נקרא הדרה שהוא כנגד חכמה שהוא מדה ב' וכנגדה מאמר יהי אור מאמר ב' שבעשרה מאמרות. ולבוש הדר כנגד חכמה. וזהו שנאמר הוד והדר לבשת, שהם ב' לבושים ראשונים". הרב היה בבחינת ארון הברית שהיו כלולים בו תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. ידע את כל התורה כולה כפשוטו. היתה לו גם ידיעה מופלגת בתורת הסוד, אך מאוד הצניע ידיעות אלו, ואין רבים שהכירו אותו בפן זה של התורה. ת"ח שהיה בקי גם בכל ספרי האמונה והמחשבה. זאת כמובן מעבר למה שהתפרסם כלמדן עצום בקי בהלכה וחדשן גדול. עד כי שמעתי מאחד מגדולי ירושלים שאמר כי קי"ל שר' אברום הוא גדול הלמדנים בירושלים. הוא היה בבחינת הלומד תורה לשמה של בעל נפש החיים, שלמד וידע את כל התורה כולה על כל מקצועותיה.

להבין את עניין "פנה זיווה" נעיין בדברי הבאר מים חיים לפרשת כי תשא: "אבל אם יחשוב האדם בקרבו שבמצוותיו גורם תענוג ונחת רוח גדול לפני מי שאמר והיה העולם ברוך הוא, וגורם על ידיהם יחודים וזיווגי מאורות השמים למעלה ליחד המדות ולגרום זיווג בארבע אותיות שם המיוחד ולעשות מהם קישוטין מופלאים ונוראים לשכינת עוזינו וכל מצוה ומצוה וכל תפילה מתפילתינו עולה ויושב בראש אלהי צבאות בכתר ועטרה על ראשו, והוא כביכול מתעטר ומתפאר בהם ועושה אותם עטרה לראשו כמאמר הכתוב (ישעיה מ"ט, ג') ישראל אשר בך אתפאר. שממעשיך נעשים פאר ועטרה לראשו כמו שמבואר מזה בדברי חז"ל (חגיגה י"ג, ובתוספות שם, ובשמות רבה כ"א, ד' ובזה"ק בשלח נ"א). גודל הכתרים הנוראים שנעשים למלך עולמים ברוך הוא וברוך שמו הנכבד והנורא ממעשה מצוותינו. וכל העולמות עליונים מקבלים ברכה ושפע ורחמים וחיים ואורות מאירין בשמים ונעשים מלאים זיו ומפיקים נוגה על ידי מצוותינו". חוויה מיוחדת היתה להתבונן בתפילתו של הרב. לראות כיצד הוא מרוכז רק בתפילה, אינו מיסב את ראשו, מקפיד בהתלהבות וממש בצעקה לענות על כל אמן וברוך הוא וברוך שמו. כיצד עקב מילה במילה בתוך הסידור אחרי אמירתו של החזן. זו היתה אופן תפילתו במשך עשרות שנים בכל יום, ולא מציאות של זמני התעלות בלבד.

אדמו"ר ליטאי

לעניין הזיו ישנה משמעות נוספת השייכת גם היא לדמותו של הרב בעניין התפילה והעבודה. כותב התפארת שלמה בפרשת פנחס: "מלאים זיו ומפיקים נוגה. לפי הידוע מאורות רומז לצדיקים הם המושלים בקרב תבל לשון תבל עשו מעורב טו"ר והם המושלי' לברר הטוב מרע. מלאים זיו ומפיקים נוגה. שהם המוציאים הני"ק מקליפת נוגה לבל יהיה להם אחיזה בגבול הקדושה ולא יבלבלו אותו בשעת העבודה. כמבואר בדברי הרמב"ן בפירוש לשיר השירים כי זה עבודה הגדולה כל ימיו להיות תפלתו נקי' וצלולה בלי מחשבת פסול".

זה היה כוח תפילתו של הרב, ולא בכדי על אף היותו גאון ליטאי ולא אדמו"ר חסידי, רבים רבים פנו אליו שיזכירם בתפילתו לצרכים שונים ומגוונים. עוד מוזכר במקורות רבים כי הצדיקים האמיתיים החכמים באמת, תפקידם להגן על הדור ע"י סילוק כוחות הטומאה והסט"א להוציא אותם מקליפת הנגה שזה מקום העבודה והעשייה של ישראל, וזו בחינת שע"י שהם מלאים זין, כלומר מאירים באור גדול, הם מפיקים נגה, בבחינת מוציאים את הטומאה מגבול הנגה.

אחד התנאים המרכזיים להיות בבחינת מלאים זין, הוא אי החיבור במהות לכל העניינים הגשמיים. הרב מעולם לא התפעל מעניינים או מהטבות גשמיות. זכורני שכשהתמנה לרב ראשי היה צריך ממש לשכנעו להסכים שיעמידו לרשותו רכב. דבריו היו: נולדתי עני ואני אמות עני, תשאירו את הרכב לרב גורן. על אף שהיה דיין בישראל ובדרך הטבע דן בעניינים גשמיים רבים, זכורני כי לפני שנים רבות שאל אותי הרב בעקבות מקרה שבא לפניו בבית הדין, האם יש הבדל בין רכב משנת ייצור 70 לשנת ייצור 75.

התקשרות לכלל ישראל

תנאי נוסף הוא הביטול וההתקשרות לכלל ישראל. הדבר בא כמובן לידי ביטוי בכל ההנהגה הכללית והדאגה לכל ענייני הכלל. על אף שזמנו היה יקר, לפני כמה חודשים הייתי אצל הרב וישבתי ושוחחתי אתו שיחה ארוכה מאוד בענייני הכלל. בשיחה העליתי כמה דאגות קשות. הרב במשך שעה ארוכה חזר ושאל את אותן השאלות בצורות שונות במשלים שונים, כדי לחדד יותר ולהפנים יותר את הדברים שהועלו. המתבונן מן הצד היה יכול להגיע לכדי גיחוך משאלותיו של הרב. אולם הכול תוצאה של דאגה עמוקה ביותר לכלל ישראל ולא רק ישראל, התייחסות עמוקה לכל פרט, לכל תרחיש אפשרי וכו'. מעולם לא נתן תחושה של התנשאות, דיבר בגובה העיניים. התווכח עם סברות שונות ונתן מקום רחב בענייני הלכה לדעות אחרות גם של אנשים שוודאי אינם נחשבים לפוסקים מובהקים. השאלה האחרונה בהלכה ששאלתי את הרב לפני כחודשיים, היתה שאלה חמורה בהלכות נידה. על אף שדעתי

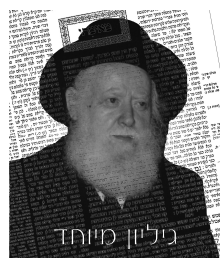
של הרב היתה שלא כמו שחשבתי, בדרכו המיוחדת אפשר לי לפסוק הלכה למעשה שלא כדעתו. הרב היה מחובר לכלל ישראל לדורותיו. שמירת המסורת הנהוגה בישראל מדורי דורות גם בהנהגות וגם בפסיקת הלכה היתה אצלו כלל ברזל. הקפיד מאוד לא לעודד חומרות חדשות שיש בהן כדי להוציא לעז על הראשונים. כך התבטא פעם בעניין של יציאת הכלה בכיסוי ראש מחדר הייחוד. אמר שיש בכך משום הוצאת לעז על בנות ישראל הראשונות. שמירה קפדנית על המסורת, על אף שהיה חדשן עצום גם בענייני הלכה, מעידה כאלף עדים על הביטול לכלל ישראל ולתורה שבעל-פה בכל דבר ועניין. יותר מכל מעידים הדברים על ענווה עצומה. עדים אנו בדור האחרון לתופעה של רבנים רבים המרשים לעצמם בשם ההלכה או בשם אידיאולוגיות שונות של דאגה כביכול לכלל ישראל לרמוס ברגל גסה מנהגים ומסורות שנהגו במשך דורות בעם ישראל. ודאי הוא שיש בכך משום גאווה וחוסר ביטול לכלל ישראל לדורותיו. א"כ ודאי שהרב היה בו הכוח להגן על ישראל מפני החיצונים, היה בבחינת מאורות ממש.

בעניין "הודה", לבאר את עניין ההוד כותב המלבי"ם על תהילים ק"ד כי יש הבדל בין הוד ובין הדר, שההוד הוא פנימי מהדר, וכן היה אורות וכלים, אור מקיף ואור פנימי, נשמה ונשמה לנשמה. נראה כי עיקר גדולתו של האדם היא בצדדיו הפנימיים שאינם גלויים לכל, או אינם גלויים כלל. הודו של הרב הוא בעיקר במידותיו, בהתבטלותו באותם העניינים שהזכרנו לעיל. כחלק מהעניין רק נוסיף ונאמר שהרב לא אמר דבר, לא יצא בכרוזים, אלא א"כ שאלו אותו. לא הפגין את ידיעותיו הרבות. מספרים כי בבית הכנסת שבו התפלל בשכונת גאולה לא נשא דרשות ולא התבלט, אלא עבד את קונו בפינתו. חיוכו המתמיד גילה על פנימיות עצומה, של אור ואהבה גדולה. ייתכן כי הדבר המפליא ביותר שמעיד על פנימיותו המופלאה של הרב, היא העובדה שוויתר על ראשות ישיבת פונוביז' כפי שהוצע לו ע"י ה"חזן איש". היה יכול להיות מוכר כגדול הדור ומנהיג הדור ע"י כל החוגים בעם ישראל. הרב ויתר על הכול בעבור אידיאולוגיה, בעבור דבקות באמת. הוא לא נשא את עיניו אל הכבוד.

לסיכום דברינו, להבין את משמעות חסרון זיווה הודה והדרה, נביא את דברי הבאר מים חיים לפרשת ויצא: "ומה שאמרו פנה זיוה פנה הודה וגו' גם זה יורה לדברינו כי כל כך התקשר והתדבק שם במקום יציאתו עד שכולם ראו וידעו בעת יציאתו אשר נחסר זה האבר מגוף הדבר כמו החוליא ממנורה של פרקים וכל עוד שלא יושלם החסרון יהיה החסרון בגוף הדבר ועל כן אמרו כולם פנה זיוה פנה הודה וכו' ועל כן רק וילך חרנה והיה דעתו לחזור להשלים החסרון אשר חיסר ביציאתו משם. וכן כל יציאת צדיק מן המקום עושה רושם כי מקום סתם נקרא מקום הקודש כמו שאמר (בראשית כ"ב, ד') וירא את המקום מרחוק. ותמיד עושה רושם וסימן במקומו לחזור למקום ההוא וכל עוד שלא חזר יש חסרון במקום הזה כי כיון שהיה שם ודאי זה שורשו וכאשר לא יוחזר נעשה ח"ו כחסרון אבר ופנה זיוה וכו' ועל כן קובע לו מקום במקום התחברות הזה שלא ינתק ויבוא להתדבק עוד כבראשונה כאמור". א"כ אנו התלמידים מבינים ומרגישים כי עם ישראל היום אינו כפי שהיה ביום שלפני חג הסוכות תשס"ח.

הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
לזכר מו"ר
ביליון מיוחד

לימוד ממידותיו של מו"ר הגר"א שפירא

סיכום שיחה שנאמרה לפני התלמידים בישיבת "בני-צבי"

בדרך כלל כשבאים לספר על גדולי ישראל מתארים את גדלותם בתורה, את עמלם והתמדתם בתורה.

הרב אהרן טרופ ראש ישיבת "בני-צבי"

אני רוצה לספר לכם על ר' אברום מהנקודה שבה אני התחלתי להכיר אותו. היה זה בחודש אדר

לפני יותר מ-20 שנה, למדתי אז בישיבת "כנסת חזקיהו" שבכפר חסידים והתלבטתי האם לעבור למרכז הרב.

במסגרת התלבטויותיי באתי למרכז הרב לכמה ימים, ובמוצאי-שבת קודש הלכתי עם חבורה מתלמידי הישיבה לביתו של ר' אברום, שגר אז בשכונת גאולה.

קודם כל הופתעתי מביתו של הרב הראשי, דירה קטנטנה וישנה, ריהוט צנוע. כבר אז חלפה במוחי המחשבה היכן ניתן למצוא צניעות כזו ופשטות כזו בעולם שמחוץ לעולמה של תורה, האם יש חבר כנסת או ראש עיר החי בצורה כזו?! הרי ר' אברום הוא הרב הראשי, והנה הוא גר בדירה כזו קטנה ופשוטה.

הרב נתן שיעור ב"קצות" ולאחר השיעור החלה סדרת שו"ת עם הרב. באותו זמן הנושא החם בעולם התורה בירושלים היה, מתי קוראים מגילה בשכונות הרחוקות, ובעיקר ביחס לרמות פולין, שהוחל אז באכלוסה.

כמעט לכל בר בי רב היה מה לומר בנידון. מאמרים וחוברות, שמועות ופסקי הלכה, התפרסמו חדשות לבקרים.

כמובן ששאלה זו עלתה גם אז, בערב פורים, בביתו של הרב. תגובתו של הרב הדהימה אותי. הרב אמר: "יש מרא דאתרא בירושלים ודעתו היא הקובעת. דעתי אינה חשובה". כולנו התפללנו, סוף סוף הרב הוא הרב הראשי לכל ארץ-ישראל. הן מבחינת מעמדו ההירארכי והן מבחינת גדלותו האישית בתורה, הוא הרי ניצב מעל לרבה של ירושלים. אך הרב נשאר בשלו, "יש מרא דאתרא לירושלים", וסירב למסור לנו את דעתו האישית. זה היה הלימוד הראשון שלי מהרב, יש סדר בפסיקה! לא כל אחד יכול לפסוק הלכה ולפרסם דעה בכל עניין ועניין, אפילו לא הרב הראשי.

מכאן מובנת הקפדתו הגדולה של הרב על רבנים שזרתו עבה ממותנם, שהעזו ומעזים להביע דעה ומפרסמים פסקי הלכה בתחומים הנוגעים לכלל ישראל. לא מזמן התפרסם ב"מקור ראשון" פסק הלכה של רב צעיר, רב שלכל הדעות אינו נחשב בר סמכה, והוא ברוב עזותו פסק שאסור היה לחיילי "דוכיפת" לסרב לפקודת הגירוש בחברון. איך מעיז צעיר מצעירי הצאן לצאת בפומבי בפסקים הנוגעים לכלל ישראל? היכן הענווה? היכן הבושה? היכן השכל?

ענווה ופשטות

ענווה ופשטות - זה היה השיעור הראשון שנמשך בעצם כל השנים שהכרתי אותו. אני זוכר שכרב ראשי היה לו וולוו כרכב שרד ונהג צמוד. אך אני זוכר שבשנים הראשונות, עוד כשגר בגאולה, הנהג סיפר לנו שפעמים רבות הרב סירב לנסוע ואמר שהוא יכול ללכת ברגל או לנסוע באוטובוס...

באותן שנים ראשונות שהייתי בישיבה, הרב עדיין גר בגאולה. בישיבה סיפרו שהוא מסרב לעבור לדירה החדשה שליד הישיבה, כי אינו צריך דירה חדשה, ורק מששכנעו אותו שזה טורח לתלמידים להגיע לביתו לגאולה כדי לשאול אותו וללמוד אצלו, הסכים, למען התלמידים, לעבור לדירה החדשה שליד הישיבה...

עוד סיפור שסופר אז בישיבה היה, שיום אחד לאחר שעבר לדירה קרא לכמה תלמידים ואמר להם שהפועלים לא שמו את ארון הספרים במקום וביקש שהתלמידים יניחו את הארון היכן שיוורה להם. התלמידים נדהמו לראות שהרב מבקש להניח את הארון בפתחו של חדר אחר. לתמיהתם אמר הרב שאין לו צורך בדירה כל כך גדולה...

פעם אחת בלבד ראיתי את הרב כועס, ולצערי הוא כעס אז עלי. היה זה בהפגנה נגד כת המורמונים. היתה זו הפגנת המונים ענקית מכל העדות והחוגים, שהתקיימה בכותל המערבי. כמוכן שלכל רב דאגו תלמידיו, לפנות לו דרך, כדי שיגיע עד לכותל. כשר' אברום הגיע, תלמידיו לא עשו כך והרב פילס דרכו בזריזות בין האנשים. כמוכן שכל מי שזיהה אותו מייד פינה לו דרך, אך לפתע דרכו נחסמה על-ידי נער צעיר, שלא שם לב לכך. טפחתי קלות בכתפו של אותו צעיר כדי להפנות את תשומת לבו לרב, הרב חש בכך ואז הוריד את ידי ואמר לי בכעס "אני לא רבה". מעולם לפני כן או אחרי כן הרב לא כעס עלי, רק זה הרתיח אותי, שניסיתי לדאוג לכבודו...

תמיד בשמחה

הרב תמיד היה שמח. כל תשובה שלו, כל פגישה עמו, החלה תמיד בבת צחוק נעימה, בהתבדחות שנונה.

הוא תמיד דרש מאתנו לשמוח. שגור היה על לשונו, שנבואות התוכחה התקיימו, לא בגלל שלא עבדו את ה', אלא בגלל שכאשר עבדו את ה', עשו זאת בלא שמחה, "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב".

זכורני שפעם בשמחת תורה לא התחשק לי לרקוד, עמדתי בקצה בית המדרש והתבוננתי ברוקדים. הרב ששת לבו לכך, מיהר לעברי, אחז בידי ואמר לי שמצווה להיות בשמחה וסחב אותי עמו למעגל הרוקדים.

אי-אפשר היה להיות עצוב ומדוכא במחיצתו. רק מראהו המלבב, עיניו המאירות, מילאו את העומד בתחושת שמחה. כל שכן כאשר שוחחת עמו ושמעת את התבדחויותיו ושנינויותיו.

גדלות בתורה

בספרו של זקן הרבנים בזמנו, הרה"ג איסר זלמן מלצר זצ"ל, אבן האזל, בכרך הראשון העוסק בענייני קדשים, מופיע מכתבו של צעיר המשיג כמה השגות על דברי

הרא"ז מלצר. הרב מלצר מודה שם לדבריו ואומר שהצדק עם הבחור ממצויני ישיבת חברון. שמו של אותו בחור היה אברהם אלקנה כהנא שפירא.

כנערים צעירים בישיבה עניין אותנו מאוד בן כמה היה אז הגר"א שפירא. איני זוכר בוודאות מי היה אז אותו אדם שאמר לנו את תאריכי ההערות שהעיר הגר"א וכיצד השיג את התאריכים הנ"ל, אולם על-פי אותם תאריכים שמסר לנו חישבנו ומצאנו שהרב היה אז כבן 17-18 בלבד.

הרי זה בלתי נתפס ממש. נער בן 17-18 משיג על גדול הדור?! ולא בענייני נזיקין או בסוגיות שהכל מצוין בהן, אלא בקדשים?! והצדק עמו!!! כמה רבנים ישנם היום בני 60 ו-70 שיכולים להשיג בעניינים אלו על גדולי הדור? כבר העיד בהספדו הרב אריאל שליט"א, שמה שהרב השיג בצעירותו בודדים הם תלמידי החכמים המסוגלים להשיג זאת בזקנותם.

אכן עינינו ראו איך בשיעור הכללי, שהשתתפו בו טובי הלמדנים בישיבה, היו האברכים המבוגרים מתקיפים בשאלות מכל מיני מקומות והרב עונה להם וממשיך ממקום שהובילו אותו אליו, כאילו היה זה חלק מהשיעור המתוכנן. מכיוון שכך, תמיד נוספו במהלך השיעור המון מקורות שהרב לא תכנן מראש, ואשר לכן לא צוינו במראי המקומות לשיעור. סגנון שיעור אסוציאטיבי כזה הקשה מאוד על היכולת לעקוב אחרי מהלך השיעור ודרש מצד התלמידים עמל רב בשיעור עצמו ולאחריו על-מנת להבינו היטב.

אולם שיא השיאים מבחינתי היה השיעור ב"קצות", במוצש"ק. היינו מגיעים לרב לשיעור לאחר שלמדנו קצת לעצמנו את הסעיף המדובר. הרב תמיד שאל היכן אנו אווזים, ואז החל לפרק את דברי ה"קצות" לרסיסים, להקשות ולתרץ, להביא ראיות ולדחות, באופן בלתי נתפס. אז קלטתי שאני ניצב בפני תופעת למדנות מדהימה, שכמה שלא אלמד לא אצליח לעולם להתקרב בכלל למשהו הדומה לזה.

עמל תורה

ביתו של הרב תמיד היה פתוח לכל דכפין - לא שעות קבלה, לא גבאים ולא משמשים בקודש, פשוט לדפוק בדלת ולהיכנס. פרט ליום אחד בשבוע, יום שלישי,

היום של השיעור הכללי. למרות גדלותו העצומה היה ידוע שביום שלישי אי-אפשר לדבר עם הרב, כי הוא מכין את השיעור הכללי. הדבר הזה היה לפלא. כל מגיד שיעור ידע שלאחר סבב אחד של שיעורים, כל שכן שניים, הכנת השיעור אינה דורשת זמן רב. והרב שכבר ידע מה שידע בגיל 17 כנ"ל, ובזמן שאני הכרתי אותו היה מדובר לאחר יותר מ-30 שנה של הרבצת שיעורים, מה הוא צריך כל כך הרבה זמן ומאמץ להשקיע בשיעור?! אך זו היתה דרכו, תמיד מתחיל מחדש.

אני זוכר שלאחר שסיימתי ללמוד, לאחר 24.00 בלילה, אהבתי ללכת אל קצה המסדרון בפנימייה ולהציץ משם אל ביתו של הרב, שם ראיתי ממשיך ללמוד תוך מרוצה מצד לצד של החדר, כשעל שולחנו ערימה ענקית של ספרים.

ללא ספק הרב היה גאון אדיר, אך העיקר אצלו ומה שגם טרח תמיד להדגיש היה העמלות בתורה.

היחס לנשים

מסופר על הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שבעת פטירתה של אשתו, על שפת הקבר, חשב קמעה ואמר לאשתו, את יודעת שאין לי על מה לבקש ממך סליחה. הסיפור הזה הוא בלתי נתפס. לכו לכל אלו שרוממות מעמד האישה בגרונם, האם יכול מי מהם להישיר מבט אל אשתו ולומר לה, אחרי שבוע בלבד, את יודעת שאין לי על מה לבקש סליחה? אם תמצאו אדם כזה דעו לכם שהוא אדם גדול. אם תראו אדם שיכול לומר זאת לאחר חודש תמים דעו לכם שהוא ענק. אבל כאן מדובר על 54 שנים!!! אין דבר כזה, זה בלתי נתפס ממש. לצערי לא זכיתי להכיר את הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אך מי שהכיר את יחסו של ר' אברום לאשתו, את הדרישה שדרש מאתנו כיצד להתייחס לנשותינו, יכול לקלוט שיש אצל גדולי ישראל מציאות כזאת כפי שמסופר על הגרש"ז זצ"ל.

מייד לאחר החופה דרש מהחתנים לתת יד לכלותיהן, שלא יהיה ח"ו מצב שחברך מחבק אותך וכלתך עומדת מבושת מהצד. בשנה הראשונה לאחר הנישואין דרש שאגיע לחתונות של חברי רק אם אשתי גם נמצאת. לא ייתכן, כך אמר, שאתה תחוג בחתונה של חבר ואשתך תישאר לבדה בבית. פעם תפס אותי בחתונה של חבר,

ומשאמרתי לו שאשתי בבית, דרש ממני לחזור. ניסיתי להסביר לו שלא היה שייך להביא את אשתי לחתונה כי אינה מכירה את הכלה וחברותיה, ובבית היא לא משתעממת כי היא עסוקה בלימודיה. הרב לא קיבל את הסברי ואמר לי: ההרגשה של אשתך, למרות שהיא לומדת, שהיא לבד. לכן אתה מחויב להיות בבית, מחויב לשמח אותה.

בכל שאלה, בכל עניין, דרש במפגיע לדעת מה אשתי אומרת. כשניסיתי פעם לומר שלא כל כך התייעצתי איתה בעניין כלשהו בעבודה שאינו קשור אליה, התפלא הרב ושאל: איך יכול להיות שמשוה שקשור אליך לא קשור אליה? בשיעורים במוצ"ש"ק, לאחר השיעור ב"קצות", התקיים תמיד שו"ת עם הרב. ראינו על פניו שהוא מאוד אהב לשוחח אתנו. פעמים רבות הרבנית תבלט"א היתה נכנסת לסלון ואומרת: כבר מאוחר, הרב עייף. לא תמיד הרב היה שומע אותה מיידי, כי היה מרוכז בשיחה עמו, אך כאשר כן שמע הפסיק מיידי למרות שראינו עליו שמעוניין להמשיך. הרב למד אצל סבי הגאון הרב ראובן טרופ זצ"ל והיה מאוד מקורב אליו. בין כל הסיפורים שסיפר לי על סבי זצ"ל היה סיפור שתמיד הטריד אותו ותמיד חזר וסיפר אותו. הוא סיפר שלרב גורן זצ"ל היתה קביעות בלימוד בחברותא עם סבא, ומיידי אחר כך למד הוא עם הסבא. פעם אחת הוא ראה את מבטה של סבתא שמקפידה, כי רצתה כנראה לטייל עם סבא, והוא, כך אמר לי, לא יכול לשכוח את המבט הזה בעיניה של סבתא. מדובר על יותר משבעים שנה, והמבט ההוא של סבתא חזר והטריד אותו, עד שחזר וסיפר לי על כך פעמים רבות.

כוח הסיפור

הרב ידע וזכר אין-ספור סיפורים על גדולי ישראל והרבה לספר אותם. אצלנו יש לפעמים נטייה לזלזל בסיפורים - הכול שכל, רק שכלתנות. והנה ענק השכל הזה, סיפר אין-ספור סיפורים. הוא ידע את כוח הסיפור, את פעולת הסיפור על הרגש, על הפנמת המסר, על הזיכרון.

מופתיים

בספר על ר' אריה לוי "איש צדיק היה" מופיע סיפור על כך שאחד מגדולי ירושלים לא נפקד בבנים ולכן ר' אריה הקים בית-דין, בראשותו של הגר"א שפירא, שגזר שייפקד בבנים, ומייד לאחר מכן אותו גדול נפקד. היינו כמה תלמידים שידענו במי מדובר ושאלנו את הרב על נכונות הסיפור. הרב הגיב בביטול ואמר שזה לא חשוב, העיקר עמל תורה, לא מופתיים. מסיבה זו לא אספר דברים הידועים לי, כי ודאי לא זה מה שרוצה הרב שידגישו ויספרו אחריו.

אומץ וסירוב פקודה

מייד לאחר שפרסמתי, על-פי בקשתו המפורשת, בעיתון "בשבע" את פסיקתו שלכל אדם אסור להשתתף בגירוש יהודים או בסיוע לגירוש, וכי על החיילים להודיע זאת מראש למפקדיהם, קרא לי הרב אל ביתו, לחץ את ידי בחמימות והודה לי על שפרסמתי את הדברים. דרוש היה אז אומץ רב לצאת בקריאה כזו תחת השלטון הדורסני של אריאל שרון והשמאל. הרב ידע שהם מסוגלים לפגוע בישיבה או אפילו בו (ואכן נשמעו אז קולות רבים מהצמרת השלטונית והמשפטית שקראו לזמנו לחקירות, לסגור את הישיבה ואת הישיבות שראשיהן הצטרפו לקריאתו, ורדיפות כאלה או אחרות) ולמרות שרק מעט מראשי הישיבות העיזו להתייצב בריש גלי ובגבורה מאחוריו, אף על פי כן לא חשש ולא חת מלחזור לומר את הדברים שוב ושוב, ואף פרסם הודעות בנידון בחתימת ידו בצורה הברורה ביותר. כן, גם בנושא זה של "לא תגורו" בלטה עוצמתו וגדלותו של הרב.

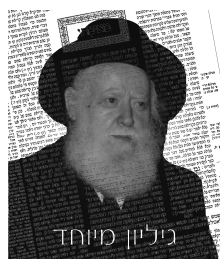
פגישה אחרונה

הפגישה האחרונה שלי עם הרב היתה בחורף בשנה שעברה. היה זה לאחר שהישיבות הקטנות פרסמו מכתב תמיכה של הרב. זכרתי את תמיכתו הנלהבת של הרב, מלפני כעשר שנים, בדרכה של ישיבת "בני צבי", המשלבת מעט לימודי חול בסדר יומה, ובאתי לברר עמו שוב את דעתו על דרכה של הישיבה. הרב הבהיר

שתמיכתו בישיבות הקטנות באה על רקע הסתייגותו מאותן ישיבות המקדישות את רוב יומן או כמחצית מסדר יומן ללימודי החול, ובשום אופן לא בא להסתייג מישיבות דוגמת "בני צבי" המקדישות כשעה עד שעה וחצי ביום להשכלה כללית. יתר על כן טען הרב שלדעתו כל תלמיד חכם צריך שתהא לו השכלה כללית מסוימת (ובחיוך אמר שידועה הסתוריה טוב ממני...) אלא שאין בזה כללים מתי ללמוד זאת. לכן צריך לבחון לכל תלמיד, על-פי אופיו, מה מתאים בעבורו. כשלחצתי ושאלתי מה להמליץ לתלמיד המתלבט בין ישיבה קטנה לבין ישיבה כמו "בני צבי" ומתאים לשתי המקומות, השיב לי הרב שאין בשום אופן לבחור ישיבה על-פי זה שיש בה מעט לימודי חול, או שאין בה כלל, או שמשלימים אותם באופן כזה או אחר. כך לא בוחרים ישיבה! אלא העיקר הוא לבחון היכן הר"מים אוהבים את התלמידים, היכן הר"מים אוהבים ועמלים בתורה, עד כמה הבוגרים אוהבים וממשיכים בתורה, אלו הדברים שעל פיהם בוחרים ישיבה. הרב חזר והדגיש דבר זה כמה פעמים (יש לציין, כי בנו, הרב יעקב שפירא שליט"א, נכח והשתתף בכל השיחה).

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

גדול שימושה של תורה יותר מלימודה

לא רק סיוע טכני

במסכת דרך ארץ פ"ז ה"י - "אמר רבי עקיבא כך היה תחילת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי מת מצווה, ונטפלתי בו כארבעת מילין,

הרב אברהם ישראל סילבצקי

ר"מ בישיבת "מרכז-הרב"

עד שהבאתיו למקום קברות, וקברתי, וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני רבי אליעזר

ורבי יהושע, אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שפסעת, מעלה עליך כאילו שפכת דם נקי, אמרתי להם, רבותיי, למה, אם בשעה שנתכוונתי לזכות, נתחייבתי, בשעה שלא נתכוונתי לזכות, על אחת כמה וכמה, מאותה שעה לא זזתי מלשמש תלמידי חכמים. הוא היה אומר די לא שימש תלמידי חכמים קטלא חייב". תוספת למעשה זה מצינו במסכת שמחות פ"ד הלכה י"ט - "וכשהיו אומרים דבר זה לפני רבי עקיבא היה אומר זו היתה תחילת זכותי".

המתבונן בדברי ההלכה מבחין מייד בהדגשה החוזרת ונשנית, כי המפגש בין רבי עקיבא לרבותיו היה בגדר של "שימוש תלמידי חכמים", בשונה מלימוד תורה רגיל, בבחינת "גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה" (ברכות ז' ע"ב). רבי עקיבא איננו מתאר את תחילת תלמודו, כי אם את "תחילת תשמישו לפני חכמים", ומסקנת המעשה מסתכמת בקביעת רבי עקיבא - "מאותה שעה לא זזתי מלשמש תלמידי חכמים". קביעתו הנחרצת של רבי עקיבא, הנגזרת מאותו אירוע, באה להורות כי לא די בלימוד ושיון ידיעות התורה, מן ההכרח לשמש תלמידי חכמים. כדברי רבי מאיר - "אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ" (ברכות מ"ז ע"ב ועיי

הרב אברהם ישראל סילבצקי 133

סוטה כ"ב ע"ב). הלכך הסמיכו להלכה זו את דברי רבי עקיבא הנוקבים, כי מי שלא שימש תלמידי חכמים חייב מיתה (נפק"מ הלכתית בין ת"ת לבין שימוש תלמידי חכמים מצאנו בדעת הר"י מקורביל בתוס' ד"ה מבטלין וכו' בכתובות י"ז ע"א הסובר שמבטלין תלמוד תורה לקבורת מת משא"כ בשימוש ת"ח עיי"ש ואכמ"ל).

אולם, ההתייחסות למפגש שבין רבי עקיבא לרבותיו כאל "שימוש תלמידי חכמים", טעון בירור. כתגובה להרצאת הדברים על-ידי רבי עקיבא, לימדוהו רבי אליעזר ורבי יהושע הלכה פשוטה בתכלית, הקובעת כי מת מצווה קנה מקומו. מדוע מסירת הלכה זו אינה בגדר תלמוד תורה, ככל מסירה אחרת שבין רב ותלמיד, וכיצד נכללת היא בגדר המיוחד של שימוש תלמידי חכמים?

כאשר רבי שמעון בר-יוחאי מבקש להוכיח שגדול שימושה של תורה יותר מלימודה, הוא מביא ראיה מתיאור מעשיו של אלישע - "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו למד לא נאמר אלא יצק" (ברכות ז' ע"ב). שימוש תלמידי חכמים הגדול מלימוד תורה, נתפס אם כך כפעולה מעשית, סיוע טכני לתלמיד חכם, כפי המובן הפשוט של המילה "שימוש".

אמנם, מצינו בפירוש רש"י (ועוד ראשונים) בכמה מקומות בש"ס, ש"שימוש תלמידי חכמים" פירושו הבנת טעמי המשניות כדרך הגמרא שלנו. יעוי' רש"י בשבת (י"ג ע"ב) ד"ה ושימש תלמידי חכמים - "להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא תלמוד". וכן בסוטה (כ"ב ע"ב) בד"ה ולא שימש ת"ח - "ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה". וראה עוד במחזור ויטרי לרבינו שמחה מויטרי תלמידו של רש"י (סי' תכ"ט) - "ולא שימש תלמידי חכמים - לסבור סברא" (וע"ע מג"א סי' קנ"ד סק"י).

פירוש המונח שימוש תלמידי חכמים כהבנת סברות המשנה וטעמיהן, עולה היטב עם דברי הגמ' בסוטה (מ"ז ע"ב) - "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן

רבו מחלוקת בישראל". כיוון שלא שימשו תלמידי הלל ושמאי את רבותיהם כל צורכן, לא עמדו על סברת המשנה וטעמיה עד כי נפלה מחלוקת ביניהם בדימוי מילתא למילתא ונעשית תורה כשתי תורות. וראה בדברי הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה בביאור מימרא זו - "ונחלש היקשם ביחס להלל ושמאי רבותיהם וכו', נפלה המחלוקת ביניהם בעת העיון בדברים רבים היות שהקש כל איש מהם לפי ערך שכלו ומה שאצלו מן העקרים".

הראשונים כללו בחדא מחתא את כל העניינים הנזכרים הנוגעים לשימוש ת"ח, והשווה השוואה גמורה בין המימרות השונות של חז"ל שהובאו לעיל (ראה למשל במחזור ויטרי שם ובדברי הר"י מקורביל בתוד"ה מבטלין וכו' בכתובות י"ז ע"א). השוואה זו לכשעצמה, והבנת הקשר שבין שימוש מעשי כמעשהו של אלישע להבנת טעמי המשניות וסברותיהם, מצריך בירור ועיון.

אולם מעבר לכך, לאור דברי הגמרא והראשונים, מתעצמת ביתר שאת התמיהה על ציון הדו-שיח ההלכתי שבין רבי עקיבא לרבותיו, כשימוש תלמידי חכמים. לימוד ההלכה הפשוטה על-ידי רבי יהושע ורבי אליעזר, אין בו כל שימוש מעשי בדמות סיוע לתלמיד חכם ואין הוא נוגע כלל לטעמי המשנה וסברותיה הנקרא תלמוד. מדובר באזכור של ידיעה יסודית בדיני קבורת מת, שהייתה ככל הנראה חסרה לרבי עקיבא, ותו לא. מדוע אם כן מוגדרים דברי תנאים אלה בכלל שימוש תלמידי חכמים, עד כדי תחילת תשמישו לפני חכמים ותחילת זכותו של רבי עקיבא?

סטירת לחי בפניו של רבי עקיבא

עיון בדברי ההלכה במסכת דרך ארץ מגלה, כי שני מרכיבים עיקריים מייחדים את המפגש היוצא דופן שבין רבי עקיבא לרבותיו. נדמה, כי במרכיבים אלה טמונה תמצית הקשר שבין רב לתלמיד ומסירת התורה הנמשכת מסיני, על-ידי שימוש תלמידי חכמים בדווקא.

המרכיב הראשון הוא מרכיב הזעזוע והגערה ברמה האישית, אותו הביעו רבי אליעזר ורבי יהושע. כאשר בא רבי עקיבא והרצה את הדברים בפני רבותיו, על כך שטלטל מת ממקומו על-מנת לקברו, יכלו רבותיו להגיב תגובה עניינית יבשה הנוגעת לגדרי ההלכה, המורה שמת מצווה קנה מקומו. גם אם אכן המטלטל מת מצווה עבר עבירה חמורה, אין זה מן הנמנע שרבי אליעזר ורבי יהושע ילמדוהו הלכה כפשוטה, נטולת כל ייחוס והשלכה כלפי אדם או מקרה מסוימים - "המטלטל מת מצווה ממקומו כאילו שפך דם נקי". מסתבר, שאת ההלכה הנלמדת היה זוכר רבי עקיבא בפעם הבאה שבה היה נתקל במת מצווה, ונמנע מלעבור עבירה. אולם, לא כן הייתה תגובת רבותיו של רבי עקיבא. למשמע הרצאת הדברים של רבי עקיבא נזדעזעו רבי אליעזר ורבי יהושע עד עמקי נפשם. תגובתם היתה ישירה ואישית, כסטירת לחי מצלצלת בפניו של רבי עקיבא התלמיד - "על כל פסיעה ופסיעה **שפסעת** (!) מעלה **עליך** (!) הכתוב כאילו שפכת דם נקי". ר"א ור"י אינם מסתפקים בהעברת ידע הלכתי. במקום זאת, הם מבטאים את הזעזוע העמוק שנזדעזעו ממעשהו של רבי עקיבא תלמידם, בגערה קשה, צורבת ומכאיבה באופן אישי.

זהו המרכיב הראשון, המבדיל בין לימוד תורה לבין שימוש תלמידי חכמים, על כל היבטיו. רבי עקיבא לא קיבל מרבותיו בדו-שיח הנזכר עוד ידיעה בהלכות קבורה. רבי עקיבא זכה לראות במו עיניו מהי תורה חיה, ומה הם חיי תורה. מהי דרך ההלכה ומהי חס ושלום דרך שפיכות הדמים. רבי אליעזר ורבי יהושע נזדעזעו וסמרו שערות ראשם למשמע סיפור המעשה, עד כדי גערה, משום שתורת אלוקים חיים חיה בקרבם ותורה אינה יכולה לסבול שפיכות דמים. הנזיפה הקשה והאישית ברבי עקיבא העלתה את הלכותיה של תורה מידיעות וגדרים לכדי חיים של תורה ממש, לכדי הכרה שרבי אליעזר ורבי יהושע אינם אסופת הלכות תורניות, כי אם ספרי תורה חיים שתורת אמת מתפרצת מקרבם!

טיפות מטל החיים

זכורני, כיצד פעם בא רב לשאול את מורי ורבי הכ"מ זצ"ל בדבר כתיבת שמות בכתובה. מדובר היה בחתן גר צדק שאביו יהודי ואמו גויה, והרב שאל אם אפשר לכתוב בכתובה את שמו של האב היהודי מנימוקים שונים. מו"ר זצ"ל הזדעזע כולו והחל לדפוק על השולחן ולצעוק "איך אפשר להעלות על הדעת שיש יחס בין יהודי לגוי?" (כיוון שהחתן נולד לאם גויה הרי הוא כמובן גוי ואין כל יחס בינו לבין אביו, אף שהתגייר). צעקותיו הנוראיות של מו"ר זצ"ל התגברו והתגברו, עם כל ניסיון של הרב הנ"ל להעלות נימוקים לכתיבת שם האב. מו"ר זצ"ל נהיה אדום כולו, עיניו בערו והוא המשיך לזעוק - "יחס בין יהודי לגוי?". באותם רגעים כל גופי רעד, והרגשתי זעזוע פיסי ממש.

לא הלכה פשוטה בהלכות גרות או יוחסין, לימד מורי ורבי זצ"ל את אותו רב. זכינו לראות באותו מעמד מהו ספר תורה חי שאיננו סובל כל סטייה מן האמת. וודאי שלא סטייה וסילוף בנוגע להבדל שבין קודש לחול ובין ישראל לעמים, עיקר מעיקרי התורה הקדושה ונשממת אפה. ההבדל שבין יהודי לגוי והעובדה שנתגייר אין לו חיים (יבמות ס"ב ע"א), יצא באותן דקות מחרידות מכלל ידיעה והפך לעניין של חיים. חיים של תורה!

זהו שימוש תלמידי חכמים הבא לידי ביטוי ב"ציקת מים על ידי אליהו". אין השימוש מסתכם בפעולה טכנית גרידא, הבאה להקל על רבו ולסייעו. ב"ציקת המים" יכול התלמיד לראות את פני רבו מאירים באור התורה, יכול הוא לחוש כיצד התורה הקדושה חיה ונושמת, משפיעה ומזרחת, ופעמים גם תובעת את עלבונה. בכך זוכה התלמיד יוצק המים למוץ טיפות מטל החיים, לחיות ולו במעט את חיי התורה עם רבו הגדול.

שימוש תלמידי חכמים בראיית רבו כספר תורה חי איננה גורמת רק להזדככות רוחנית של התלמיד, היא גם משפיעה על הבנת עומק טעמי ההלכות וסברותיהן, הנקרא בלשוננו תלמוד. "ציקת מים על ידי אליהו" היא הדרך לקנות את אור התורה ואת שכל התורה הגנוזים בהלכותיה של תורה, עד כדי עמידה על סודה של תורה כלשון רש"י במסכת שבת (פ"ח ע"ב ד"ה למיימינים בה וראה במש"נ בזה לקמן).

הגמ' בעירובין (י"ג ע"ב) מביאה את דברי רבי - "האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי דכתיב והיו עיניך רואות את מורִיך" (ועיי' עוד בכריתות ו' ע"א - "וכי יתביתו קמיה רבכון חזו לפומיה דרבכון"). רבי שהחשיב את ראיית פניו של רבו כמרכיב הכרחי במסירת התורה, התייחס דווקא לחלק החידוד שבתורה, היינו לעומק עיונה של תורה ולא רק להשפעה הרוחנית הנובעת מן הקשר אל הרב.

העיון בתורה המכוון לאמיתתה, והיכולת לעמוד על סברות וסתומות המשנה, איננו תלוי ביכולת השכלית בלבד, כי אם בראש ובראשונה בקשר שבין התלמיד לרבו, ספר התורה החי. קשר זה משפיע ישירות על היכולת לזכות ולעמוד על עומק סברות התורה, משום שבשונה מחכמת התשבורת והתכונה, בהם הכל בנוי אך ורק על מופתים והוכחות שכליים, בתורה הקדושה בנויים המהלכים השכליים וההוכחות על יסוד המושכל הראשון ונטיית הלב הראשונית (ראה דברי הרמב"ן בהקדמה למלחמות ה'). אלה האחרונים, נגזרים ישירות מאור התורה המזריח בקרב הלומד, דבר הנקנה בין השאר על-ידי חיבור פסי אל התורה החיה, ביציקת מים על ידי רבו [יש להרחיב רבות על-אודות הקשר שבין מציאותו הפיסית של הרב והחיבור אליו, לקניית שכל התורה אך אין כאן מקומו. עיי' עוד בדרשות הר"ן בדרוש שמיני, וראה דבריו הנפלאים של מו"ר זצ"ל בהקדמתו לספר זכר יצחק].

זהו המרכיב הראשון המאפיין את תחילת תשמישו של רבי עקיבא לפני חכמים, כמי שזכה לראות את פני רבותיו המאירים, את הזדעזעותם וגערותם, כמי שזכה לראות את התורה עצמה ניצבת וחייה למולו.

יצירה של תלמיד חדש

המרכיב השני בדו-שיח שבין רבי עקיבא לרבותיו, המייחדו אף הוא להיות בגדר שימוש תלמידי חכמים, הוא מרכיב היצירה.

לאחר שהעמידו ר"א ור"י את ר"ע על טעותו אמר רבי עקיבא - "רבותי, למה אם בשעה שנתכוונתי לזכות, נתחייבתי, בשעה שלא נתכוונתי לזכות, על אחת כמה וכמה". רבי עקיבא היה משוכנע שהוא מקיים מצווה גדולה בכך שהוא נוטל את המת ממקומו. אפשר לתאר את כוונות המצווה ותחושת ההתעלות של רבי עקיבא בכל צעד ופסיעה בה פסע, כאשר הוא נושא במאמצים מרובים את גופת המת, לקברו בקבר ישראל. לא צעידה קצרה צעד רבי עקיבא באותה שעה, ארבעה מילין הלך רבי עקיבא, וכל כולו מתכוון לשם שמים ואחוז בשרעפי קודש. והנה בבואו לפני רבותיו, נתברר לו שכל פסיעה חייבה אותו כאילו שפך דם נקי. לא רק שמצווה לא קיים, וכל כוונותיו ומחשבותיו לשווא היו, אלא שעבר עבירה חמורה בכל צעד. לפתע התברר לרבי עקיבא שכל תפיסתו ומחשבתו בטעות יסודם. מה שחשב בשכלו ובדרך עבודת חייו לטוב, עתה מסתבר כרע.

דבריהם של רבי אליעזר ורבי יהושע, לא היו עוד לימוד של הלכות התורה, כי אם שינוי מוחלט בתפיסת חייו ועולמו ובדפוס מחשבתו של רבי עקיבא התלמיד. עד כה היה ברור לרבי עקיבא כדבר פשוט וטבעי שמצווה ליטול את המת ולקבורו בקבר ישראל. אולם מרגע שאמרו רבותיו את דברם, תפיסתו הראשונה ונטיית מחשבתו של רבי עקיבא נתהפכו. זוהי יצירה חדשה של תלמיד. יצירה של רבי עקיבא חדש.

התורה כיוצרת אדם חדש, בעל תפיסה שכלית ונפשית שונה לחלוטין ממה שהיה עד כה, היא המרכיב הנוסף ההכרחי להגדרת לימוד כ"שימוש תלמידי חכמים" בדווקא. "ואת הנפש אשר עשו בחרן - א"ר אלכסנדר אלמלא נתכנסו כל הבריות לעשות יתוש אחד אין יכולין לעשות, ומהו הנפש אשר עשו, שהיה מלמדן יראת שמים ומורה להן את התורה" (תנחומא פרשת לך לך). שימוש תלמידי חכמים הוא תורה של עשיית נפש, יצירה חדשה של התלמיד, שינוי תפיסה ומחשבה, ולא רק העמסת ידע. בבניית צורת מחשבתו של התלמיד, קונה אותו רבו להיות תלמידו, ממשיך התורה מסיני.

זהו עניינו של רבו המובהק על כל השלכותיו ההלכתיות. רב מובהק אינו מי שלימד את תלמידו ידע והלכות, כי אם מי שבנה את דרך מחשבתו ובכך יצר יצירה חדשה של תלמיד. ראה בב"מ (ל"ג ע"א) בהגדרת רבו מובהק - "תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו הימנו". ופירש שם רש"י בד"ה שלמדו חכמה - "סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהו סותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר והחיוב והפטור והא נקרא גמרא". לא לחינם פירש רש"י מהו לימוד חכמה מרבו המובהק, כפי שפירש בכל הש"ס את המושג שימוש תלמידי חכמים. רבו המובהק הוא מי שהקנה לו, על-ידי שימוש תלמידי חכמים, את היכולת להבין אל נכון את עומק כוונת התורה וטעמיה ובכך ליישב את סתומות המשנה, ולא מי שלימדו ידיעות רבות והלכות.

ועיי' עוד בב"מ (שם) - "אמר עולא ת"ח חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה" ופירש"י שם קריעה שאינה מתאחה, כדין תלמיד על רבו. ועיי"ש בתוס' שכתבו "מקרעין וכו' - אע"פ שאינו יודע יותר, **לפי שלומדים זה מזה**". תלמידי חכמים בבבל קרעו אחד על השני כדין רבו מובהק שלימדו רוב חכמה, רק משום שחידדו זה את זה בהלכה ועל-ידי כך הקנו אחד לשני את דרך הלימוד הנכונה. זאת, אף-על-פי שמבחינת ידיעות, היו תלמידי החכמים שבבבל שווים זה לזה. הנה כי כן, הגדרת רבו המובהק החייב עליו קריעה איננו רבו שלימדו ידיעות רבות, כי אם רבו שהקנה לו את דרך המחשבה והלימוד הנכונים ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאו.

וראה בכפתור ופרח (פרק מ"ד חכמת התורה לעומת שאר חכמות) - "נמצא שאין ספק שהחכם הנזכר בתורה ובתלמודא הוא הבקי בתורה ובהלכותיה **בדרכיה ונתיבותיה**". בשונה מהבקיאות בהלכות התורה, דרכיה ונתיבותיה של תורה אינם נוגעים לידיעות ולזיכרון, כי אם לתפיסה ולמושכל הראשון הישר. זהו המובן להמשך דברי הכפתור ופרח שם - "ומה שאמרו ז"ל כל שרוב חכמתו ממנו הוא בידיעת התורה **ועיקריה וסודותיה**". כלשון רש"י במסכת שבת (פ"ח ע"ב) על דברי רבא שם - "למיימינים בה סמא דחיי וכו'" ופירש שם רש"י (ד"ה למיימינים וכו') - "עסוקים בכל כוחם וטרודים **לדעת סודה** וכו'". המונח "סודה של תורה" אין פירושו סודות ורזים ופנימיות התורה, שהרי דברי רבא "למיימינים בה סמא דחיי וכו'", נוגעים לכל התורה כולה, וודאי שגם לנגלה שבה. ובאר מו"ר זצ"ל שסודה של תורה פירושו שכל התורה, המושכל הראשון הישר המכוון לאמיתה של תורה. אם על שכל התורה עמל הלומד, ועסוק וטרוד הוא לכוון לאמיתתה של תורה, ממילא התורה נעשית סם חיים עבורו. רב שהקנה לתלמידו את שכל התורה עיקריה וסודותיה, יצר בכך את תלמידו וקנאו, והרי הוא רבו המובהק.

כאשר אומרת הגמ' בתמורה (ט"ז ע"א) שעתניאל בן קנז החזיר את ההלכות שנשתכחו כתוצאה מאבלו של משה רבינו ע"י פלפולו, אין הכוונה שעתניאל בן קנז ברא תורה משכלו יש מאין, מנותקת ח"ו מסיני. ההיפך הוא הנכון, עתניאל בן קנז ששימש את רבותיו יכול היה להשיב את ההלכות על-ידי שכלה של תורה. עצם כוח הפלפול והיכולת לכוון בשכל לאמיתה של תורה, היא היא חלק מן המסורה מסיני. גם אם בפועל נשכחות ההלכות, הרי שעשיית הנפש, יצירת כוח המחשבה הישר והנכון, בידה להשיב את כל אותן ההלכות הנשכחות.

שני מרכיבים אם כן, הפכו את דברי ר"א ור"י מלימוד תורה לשימוש תלמידי חכמים על כל היבטיו. האחד הוא חוויית הפגישה בספרי תורה חיים, והשני יצירה חדשה של תלמיד על-ידי שינוי תפיסתו ודרך מחשבתו של רבי עקיבא. בדרך זו הפך

רבי עקיבא התנא הגדול לאחד ממעתיקי השמועה, מוסר התורה מסיני. כך ורק כך, נמשכת מסירת התורה בטהרה מדור לדור מרב לתלמיד, עד ימינו אנו.

חיבור חי לסיני

הרבה יש לכתוב וללמוד על מו"ר זצ"ל (רק ימים מספר לפני פטירתו חזר והדגיש בפני את חשיבות הלימוד ממעשיהם של גדולי ישראל), לכך לא יספיק מאמר ואף לא ספר. אולם כמי שזכה להיות אחד מאלפי תלמידיו, ראיתי צורך וחובה לעמוד ולו במעט על גודל מסירת התורה של מו"ר זצ"ל בהיותו מעתיק השמועה בדורנו, החיבור החי שלנו לסיני.

בימים בהם המושג של רב ותלמיד הולך ומטשטש, זכו תלמידיו של רבינו זצ"ל להבין את עומק המשמעות של שימוש תלמידי חכמים על כל מרכיביו. גם בדורנו יכלו תלמידי רבינו זצ"ל לחוש כפי שחש רבי עקיבא בשעתו, ולומר אף הם בקול צלול כקולו - "די לא שימש תלמידי חכמים קטלא חייב". החיבור אל מו"ר זצ"ל לא הסתכם במסירת ידע של תורה והלכות, היה בו מפגש חי עם תורת השם היוצרת, כאותו מפגש יוצא דופן של רבי עקיבא עם רבותיו בתחילת תשמישו לפני חכמים.

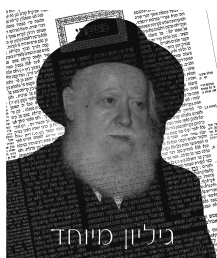
כל תלמיד שלמד ושימש את מורי ורבי, הריני כפרת משכבו זצ"ל, לא יכול היה שלא לחוש מייד בעוצמה האדירה של ספר התורה החי שתורת השם פועמת בקרבו. מי שזכה לראות את מו"ר זצ"ל בהליכות חייו בקודש, בעמלו בתורה בטהרה, בדרכי עבודת השם הנשגבה שלו, בהנהגתו את הציבור, במחשבותיו, בגמילות החסד שלו ובמידותיו, זכה לראות תורה חיה מהי. אור של תורת אמת משמחת ומאירה את העולם זרחה מפניו של מו"ר זצ"ל, אשרי תלמידיו שזכו לראותם ונתחדדו טפי - "והיו עיניך רואות את מוריך". מתוך פניו הטהורות של רבינו זצ"ל ניבטו גם פני ענקי הדורות הקודמים שאותם הוא שימש. דרכו התחברו תלמידיו גם אל גדולי העולם שקירבוהו בחיבה יתירה וראו בו את מעתיק השמועה לדורות הבאים, ומהם למעלה בקודש, אל כל מוסרי התורה הקדושה דור אחר דור עד משרע"ה.

ספר התורה החי הזה, לא נותר גנוז בקרן זוית, האיר הוא את אורו הגדול לרבים, עשה נפשות כאברהם אבינו ויצר במו ידיו תלמידי חכמים. שכל התורה הישר של רבינו זצ"ל, שהפעים בגאונותו ובאמיתותו, היה משאיר רושם עז אצל כל תלמיד שבא עמו במגע. זכינו להרגיש בחוש כיצד משנה מו"ר זצ"ל את דרך מחשבתנו ובונה אותה מן המסד. כיצד מיישר הוא כל עיקש ופתלתול שאינם מכוונים לאמיתת התורה, בלי להשאיר מקום לדבר שאינו במקומו, או להגדרה שאינה מובנת כל צורכה. תגובותיו של מו"ר למשמע סברות שאינן ישרות דיין אצל תלמידיו, היו תוך כדי דיבור, בשטף ובעוצמה של תורה בונה ומכוונת. רבינו זצ"ל לא רק לימד תורה בישיבה, הוא "עשה" את נפשם של תלמידיו, יצר מו"ר זצ"ל יצירות חדשות של תלמידים, שקיבלו ממנו דרך בלימוד, להם הראה את דרכי התורה ונתיבותיה. בכך דאג מו"ר זצ"ל למסירת התורה לדורות הבאים. את תלמידי הישיבה לדורותיה שזכו לקבל ממנו תורה ולשמשו הפך רבינו זצ"ל בעשר אצבעותיו להיות לתלמידי חכמים בעלי שיעור קומה, כל אחד לפי דרגא דיליה, עד שבנאם להיות בעצמם עוד חוליה בשרשרת מוסרי התורה לדורות עולם.

אשרי עין ראתה אלה, הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו.

סיפורים רבים מספור סופרו ועוד
יסופרו על הנהגותיו של רבנו, אבל
העובדה שעשרות אלפי אנשים -
חלקם כאלה שלא הכירו את רבנו -
באו בערב שבת חול-המועד בצוהרי
היום ללוותו להר הזיתים; וכן העובדה
שעשרות אזכרות נערכו בכל רחבי
הארץ - הן ההוכחה על היותו גדול
הדור, האהוב והנערץ על כולם.

לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

כיצד הציל הרב שפירא זצ"ל את חברון?

אבירי המוסר מענישים קולקטיבית

על גדולתו של הרב שפירא זצ"ל בתורה, בחינוך ובהנהגה נכתב - ועוד ייכתב - רבות. זכיתי ללמוד ב"מרכז הרב" לפני כשלושים שנה, כשעדיין היו עמנו הרבנים זצ"ל

נעם ארנון
דובר היישוב היהודי בחברון

- הרב צבי יהודה, הרב
שפירא והרב ישראלי -
ולטעום משהוא
מגדלותם. סיפור אחד

מהווה דוגמה לגדלותו ולמנהיגותו של ר' אברום זצ"ל, גבורתו והבנתו את המציאות הציבורית והפוליטית. צירוף תכונות אלו יושם מול המזימות לגרש את יהודי חברון או חלקם בשנת תשנ"ד, והרב זצ"ל זכה להיות בעל חלק מרכזי במניעת המעשה הנפשע.

כזכור, בחודשי חורף 1994 הלך המתח באזור חברון וגבר. התרעות "חמות" על פיגוע גדול שמתכנן החמאס הושמעו בתכיפות וקיבלו אישור מהדרג הבכיר ביותר: בי' באדר תשנ"ד (21.2.94) זומנו בדחיפות ראשי וחברי המועצות בקריית-ארבע והר חברון לישיבה עם מפקד אי"ש, אלוף שאול מופז (שלימים מונה לרמטכ"ל), ועם מח"ט חברון, אל"מ מאיר קליפי. נציגי צה"ל הזהירו כי עומד להתבצע פיגוע רצחני גדול בחברון. היהודים נדרשו לנהוג במשנה זהירות, ולא לצאת מקריית-ארבע במשך כמה ימים ללא צורך הכרחי. אזהרה מעין זו, בבהילות כזאת ומדרג בכיר כזה, לא ניתנה לפני כן מעולם. נציגי הציבור ביקשו מהקצינים להטיל עוצר על חברון, אך נענו שאין סיכוי שהדרג המדיני יאשר צעד כזה באווירת ה"שלום" שהשתררה בעקבות הסכם אוסלו.

בין משתתפי מפגש החירום היה גם הרופא האחראי על מערך הרפואה הצבאי באזור, ד"ר ברוך גולדשטיין. הוא הצטווה להכין מערכות חירום לטיפול בעשרות נפגעים. ערביי חברון המשיכו בהכנות לפיגוע הגדול: בעיר הופצו כרוזים מטעם ה"חמאס", הקוראים לתושבים להתכונן לעוצר ממושך ולהצטייד במזון. הידיעות הגיעו לתקשורת הישראלית. בעיתון "ידיעות אחרונות" שהופיע ב-25.2.94, בוקר חג פורים (שנכתב והודפס בלילה הקודם) נכתב: "מבוקשי עז א-דין אל קאסם הודיע לתושבי העיר באמצעות כרוזים, הודעות ברמקול וכתובות על קירות לאגור מזון לקראת עוצר ממושך, בשל כוונתם לבצע פיגוע גדול". ההסתה גברה גם במערת המכפלה. בערב פורים החרישו זעקות "אטבח אל יהוד" את קריאת המגילה, אך החיילים במקום נותרו חסרי אונים. הרופא ברוך גולדשטיין, שנכח במקום, יצא ממערת המכפלה באמצע קריאת המגילה. למחרת, בבוקר חג הפורים, עם שחר, נכנס ד"ר ברוך גולדשטיין, לבוש מדי קצין בדרגת סרן, לאולם יצחק במערת המכפלה. לפתע נשמעו מהאולם צורות ירי ממושכים. החיילים שחשו למקום מצאו בו את גופותיהם של 29 ערבים, וכן את גופתו של ד"ר גולדשטיין.

האירוע גרם לתדהמה, הלהם וזעזוע עולמי. באורח מוזר, בראש המגנים עמדו אלו שזה עתה התחבקו וחתמו על הסכמים עם ראשי הטרור הערבי, וקיימו קשרים חמים עם רוצחים. יהודי חברון, למרות שלא היו מעורבים כלל באירוע, הוצגו כאשמים. סדרת הפיגועים ורציחות יהודים שקדמה לאירוע - הושכחה. חוגי השמאל ניצלו את ההזדמנות להסית נגד כל יהודי חברון, והתרכזו בניצול האירוע להשגת שאיפתם הנושנה: גירוש יהודי חברון וחיסול היישוב. אבירי המוסר של השמאל החלו לדגול לפתע בענישה קולקטיבית, חיסול יישוב יהודי וגירוש עשרות משפחות עקב מעשה של יחיד. מאמרי שטנה והסתה הופצו בכל כלי התקשורת. הלחץ המסיבי והמאורגן, שאליו הצטרפה התקשורת בארץ ובעולם, אכן הועיל: ע"פ פרסומים מאותה תקופה, בכ"ג באדר תשנ"ד (6.3.94) הושג רוב בממשלה בעד פינוי מתיישבי חברון.

בבת עינו של העם היהודי

ברגע מכריע זו חלה תפנית. השם "חברון" עורר נימים נסתרים במעמקי הנפש של יהודים רבים. כל מי שגדל משחר ילדותו על סיפורי האבות, כל מי שחש בשורשי

זהותו היהודית את עיר האבות והאמהות, כל בעל מצפון שסירב לגולל חורבן על חפיו מפשע, כל מי שסירב להעניק לאויב האכזר שוחד נפשע, כל מי שהבין כי ללא עבר וזהות אין לעם ישראל עתיד וקיום - כל אלו קמו, התעוררו, הצהירו ונאבקו: את חברון לא ניתן! חברון - מאז ולתמיד!

מי שסימן את הכיוון היה ר' אברום זצ"ל. "איחוד הרבנים למען עם ישראל וארץ ישראל" בראשותו קיים כינוס בקריית-ארבע, בו השתתפו חשובי הרבנים מהציונות הדתית. בכינוס הוברר הפסק כי פינוי חברון וגירוש יהודיה אסור לחלוטין. בסיום הכינוס המתינו עיתונאים כדי לדווח על ההחלטות. כתב רשת ב', גיל ליטמן, הופנה ע"י מאיר אינדור לר' אברום, כדי לשמוע מה פסקו הרבנים. ר' אברום לא היסס: הוא הודיע בקולו כי הוא יפסוק לחיילים לסרב פקודה, אם יצטוו לעשות מעשה נפשע זה.

גיל ליטמן דיווח מייד על ההחלטה; היא שודרה ב"קול ישראל" והכתה גלים. ראש הממשלה הבין לפתע כי מול תוכנית הגירוש עומדת חזית אחידה, מוסרית ואיתנה, ובראשה הרבנים הדגולים ביותר. הוא עיכב את ביצוע ההחלטה, והיא נדחתה עד להורדתה מסדר היום.

פסק דומה פסק הרב הראשי לישראל לשעבר, הרב שלמה גורן זצ"ל: "עלינו להתנגד תוך מסירות נפש ליזמה הנפשעת של פינוי חברון. עלינו למסור את נפשותינו נגד מזימה זדונית זו של ממשלת ישראל הנשענת על רוב ערבי, ולהיות מוכנים ליהרג ולא לאפשר את חורבה של חברון". פסק ההלכה הכה גלים. הן הציבור והן הממשלה הבינו כי חברון היא בבת עינו של העם היהודי, וכל נגיעה בה תגרום לזעזוע שאין לשער את תוצאותיו. זמן קצר לאחר מכן, בג' בניסן (15.3.94), התקיימה בכיכר מלכי ישראל בתל-אביב "הפגנת הרוב היהודי" נגד פינוי חברון. רבבות מילאו את כיכר מלכי ישראל בתל אביב והצהירו - "שומרים על עיר האבות - כולנו חברון!". ראשי המחנה הלאומי, רבנים ואנשי רוח, פוליטיקאים ואנשי ציבור התייצבו לצד עשרות אלפי אזרחים לימין חברון והעבירו מסר ברור: אם תתקבל החלטה על ביצוע הפינוי, ההפגנה הזו היא רק ההתחלה.

העמידה האיתנה יצרה מומנטום. הסטיקר "חברון מאז ולתמיד" נפוץ בכל הארץ. בחול המועד פסח נערכה עצרת המונית בקריית-ארבע בהשתתפות עשרות אלפי אנשים. חברי הכנסת מהליכוד, כולל אריאל שרון ובנימין נתניהו, ורוב חברי הכנסת

מהמחנה הלאומי-ציוני, התאחדו בהצהרה: "אם תגעו בחברון - אנחנו נהיה שם!". גזרת הפינוי בוטלה. מי שהיה מנכ"ל משרד החוץ וראש צוות המו"מ עם אש"ף, אורי סביר, גילה בספרו כי רבין דחה את פינוי חברון מחשש לתגובה הציבורית.

ר' אברום עמד באומץ על דעתו גם מול לחצים כבדים. סגן שר הביטחון, מוטה גור, נשלח אליו כמה פעמים כדי שישנה את דעתו, אך ללא הועיל. בסופו של דבר כששמע ר' אברום כי גזרת הפינוי בוטלה הוא הגיב בחיוך - "נו, לשמוע להלכה זה גם משתלם..."

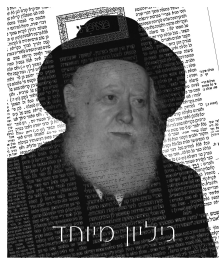

על

ספרים

וסיפונים

ביניין מיוחד
לזכר מו"ר
הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

תורה וארץ-ישראל, חינוך והנהגת הציבור

מורשה

בענייני לימוד תורה, ארץ-ישראל, חינוך, הנהגת ציבור

קובץ שיחות ומאמרים מאת הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
ששוכתבו ונלקטו על ידי תלמידיו

הוצאת המכון על שם הרצ"ה קוק זצ"ל, ירושלים, תשס"ה

גם למדנית, גם מחשבתית

במהלך ימי ה"שבעה" על מו"ר הגרא"א כהנא שפירא זצ"ל התקשרה אלי עיתונאית הכותבת לעיתון בחו"ל וביקשה להשלים אצלי פרטים כאלה ואחרים על-

הרב נריה גוטל
ראש מכללת "אורות-ישראל"

אודות הרב. במהלך הדברים שאלה: "האם נכון לומר שהרב, בנטייתו החרדית, שינה את

הדגשים בישיבה והפך אותה ליותר למדנית ופחות מחשבתית?" שאלתי אותה על סמך מה היא טוענת טענה כה מופרכת, והיא השיבה שכך אמר לה "פלוגי" [א"ה]. תמהתי באוזניה, על סמך מה אמר הלה את שאמר, והרי מעולם לא למד בישיבה! ואם לחפש קריטריון אובייקטיבי, אזי צאי ובדקי את מספר שיעורי האמונה שהנהיג הרב בישיבה, מספר הגדול פי כמה וכמה ממה שנהג לפניו!

שיחה זו משקפת היטב את הדימוי השגוי הנוהג "במקומותינו" ביחס למשקל שנתן הרב ללימודי אמונה. האמת צריכה להיאמר: כל חייו היה הרב, בראש ובראשונה, ראש ישיבה. לא זו בלבד שהרביץ תורה למאות ואלפים ב"שיעור כללי" קבוע, ב"חוגים" כאלה ואחרים, במשא-ומתן פרטני וקיבוצי ועוד, אלא שגם יתר עשיותיו היו חלק

ממערכת לימודית-למדנית. המעיין בפסקיו כדיין ובהנחיותיו כרב ראשי רואה שהמשקל העיוני-למדני תופס בהם מקום מרכזי. כרכי "מנחת אברהם" שראו אור עד היום, כמו גם חומר רב נוסף שטרם נכלל שם, מדברים בעד עצמם ומעידים על דרכו ועל סגנונו זה של הרב: עיון למדני מעמיק.

אלא שנתיב מרכזי זה מחייב הקשר, מעטפת, והללו באים לידי ביטוי דווקא במה שאינו נמצא בנתיב זה עצמו אלא "מלווה" אותו. משל למה הדבר דומה? לפרשנותו הידועה של ר' חיים מוולוז'ין (נפש החיים ד, ז) לצורך ב"קב חומטין" של יראת שמים על מנת לקיים את ה"כרי" כולו. מחד גיסא, כמות אותו קב מזערית יחסית לכרי, ומכאן שדי בכמות קטנה של לימוד "מוסר" יחסית לכמות גדולה הרבה יותר של הלימוד העיוני; מאידך גיסא, מעט זה הוא הנותן "טעם כעיקר", ומקרין משמעותית על כל היתר. והוא הדין לנדון דידן: דומה שלא המידה הכמותית היא הפרמטר המשמעותי לקביעת החשיבות.

דומה שאסופת המאמרים הכלולה בספר "מורשה" (מכון הרצי"ה, ירושלים תשס"ה), אסופה הכוללת קרוב ל-50 מאמרים "השקפתיים", עשויה לסייע בקבלת ה"הקשר". למניעת כל לזות שפתיים חשוב לציין כבר עתה שאומנם האסופה עצמה ראתה אור רק לפני מעט יותר משנתיים, ואולם המאמרים עצמם התפרסמו זה כבר, במהלך למעלה מ-30 השנים האחרונות, ועתה רק קובצו כעמיר גורנה.

הספר כולל מגוון מאמרים המסודרים בארבעה שערים: תורה, ארץ-ישראל, חינוך והנהגת הציבור. מיעוט המאמרים מכתיבת-יד הרב עצמו, הרוב מסיכום ומשכתוב שיחותיו, אשר עמדו לנגד עיניו.

אמונה ומדינה

בין השאר נדונה בו שוב ושוב - לא בכדי, כמובן - סוגיה זו של לימוד אמונה. באחת ההזדמנויות הרב משיב לשאלת בני נוער: "מה ראוי לבחור צעיר ללימוד יותר, גמרא או השקפה?" - והרב מבהיר: ראש לכל, "אצלנו אין השקפה, יש אמונה. יש לימוד של אמונה. אדם רואה שאמונה היא חלק מן התורה". שנית, לימוד אמונה הוא חלק ממסורת הלימוד הישיבתית. "בכל מסורת של ישיבות למדו אמונה". זו אינה

המצאה חדשה בכלל, ולא של "מרכז" בפרט. כדרכו, הרב מוכיח זאת (שו"ת הריב"ש ורמב"ן בשם רב האי גאון) ומלווה בעובדות ומעשים (החתם סופר והנצי"ב). שלישית, לימוד אמונה אינו "נוסף" ללימוד התורה. הוא חלק מתורה, כשם שחלק ממנה הוא לימוד תנ"ך ולימוד הלכה, אלא ש"צריך לדעת את הפרופורצייה הנכונה בסדרי לימוד. לכל ישיבה יש את הפרופורצייה שלה". לאור המונח שטבע הרמב"ן (הוספות לספר המצוות לרמב"ם, מצוה ב) "אמונת התורה", ובהמשך להנחיית הגר"א ללמוד את ספר הכוזרי "שעיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו", מדגיש הרב ש"אמונת ישראל ואמונת התורה אלו הם מקצועות גדולים ומיוחדים בתורה". כדי כך מהותיים הדברים שהרב קובע כי משבר הדור אינו נובע אלא ממיעוט לימוד אמונה! ומכאן המסקנה: "ברצוני להציע כי בכל שיעורי התורה... יוקדש חלק ניכר לשיעורי אמונה, כמו בישיבות, גם על חשבון לימוד תורה והלכה".

אגב כך, ובנוגע לתוכנית הלימודים הישיבתית, הרב נותן דעתו גם לשאלת לימוד התנ"ך. לא סוד הוא אלא מן המפורסמות שלימוד זה אינו רווח ברבות מהישיבות, בטיעונים מטיעונים שונים ומשונים. הרב, לעומת זאת, מצדד בו, אלא שמדגיש את הכרח צמידותו לפרשנות התלמודית. "כדי להבין את המקרא בצורה אמיתית, עלינו ללמוד ולהגות בתושבע"פ, כיצד חז"ל פירשו לנו הפסוקים" [נכון הוא ואין לכחד שהרב מתעלם כאן, ודאי במודע, מאסכולת "רודפי הפשט" - רשב"ם וראב"ע ואף הגר"א, למצער בחלק מכתביו - אם משום שלא היה זה המקום והזמן שאפשרו הרחבה ואם משיקולים חינוכיים אשר הביאוהו להציג את הדברים באופן זה].

אשר ל"ציוניותו" של הרב - מצער מאוד שבכלל צריך להיזקק לכך, ואולם ההכרח לא יגונה: הרב קובע מפורשות שאנחנו נמצאים ב"אתחלתא דגאולה", "ראשית צמיחת הגאולה"; הוא מבהיר "שיש שטיפת מוח אצל אנשים צעירים - מה פתאום רוב הרבנים היו נגד הציונות? מאיפה מצאו את זה?", "זה שקר לומר שרוב הרבנים היו נגד". אמירות אלה, כמובן, אינן נשארות ברובד ערטילאי ומופשט וניתנות דוגמאות: "המדינה הוקמה על-פי הסכמת הרבנים מכל החוגים - לא רק רוב הרבנים אלא רובם המכריע", כולל "ראשי מועצת גדולי התורה - אין מי שיתיימרו לחלוק על אותם גאונים". ובתמצית: "היום כבר ברור למפרע עד כמה היה הראי"ה זצ"ל - שהיה 'חד בדרא בהיקף ידיעותיו ורוב גאוניותו' - צודק ואמיתי בדבריו ובהשקפותיו בזמנו". הוסף

לזה את היחס החיובי שהרב מבטא כלפי ישיבות ההסדר להן "יש ערך גדול מאוד" והסברו ש"כל ההתנגדות וההתנשאות [כנגדן] נובעות מעצם ההתנגדות לקיום המדינה" ואינן נאמרות אלא על-ידי "מסיתים ובעלי מחלוקת נגד רבנים"; כמו גם את הזדעזעותו - "נורא הדבר לשמוע שישנם ר"מים כאלו שאינם סובלים את התפילה לשלום המדינה"; את דעתו על החובה להשתתף בבחירות והדרכתו כיצד להחליט למי להצביע ועוד ועוד ביטויים נמרצים, כתובים, פומביים, מפורשים וחוזרים ונשנים, שאינם נאמרים מן השפה ולחוץ. ואחרי דברים-כדרבנות אלה, עוד מעיזים גמדים-טרוטי-עיניים לפעור פה ולהלעזי בנדון?! [טעונים אפוא תיקון נמרץ דברי בוקי-סריקי שנכתבו על-אודותיו, בערכו, באנציקלופדיה המקוונת "ויקיפדיה", על "השקפתו", הן ביחס ללימודי אמונה והן ביחס למדינה ולציונות].

החינוך בדורנו

ההכוונה החינוכית תופסת מקום נרחב בספר: הדגשת המחויבות לשלשלת קבלת ומסירת תורה, לנחיצות העמל בתורה, לשימוש תלמידי חכמים, למרכזיות עולם הישיבות, לשאיפת ההתגדלות בתורה ומסירות-נפש לתורה, אהבת תורה ועוד. לא בכדי, חלק מאותן אמירות נישא דווקא במסגרת הספדים אחר מיטתם של "משלשלי תורה ומוסריה" ראשי ישיבת מרכז הרב: הגר"ש ישראלי ורבנו הרצ"ה זצ"ל.

אחד הנושאים שבהם ביטא הרב זה כבר משנה סדורה, משנה שהפכה לתוכנית לימודים סדורה, היה נושא לימוד התורה לנשים. נושא סבוך זה נדון, כידוע, מן התקופה התנאית ועד העת החדשה - שרה שניר ואילך - עידן שעורר את הסוגיה במלוא עוזה, עד היום. בכך שאישה חייבת ללמוד את המצוות שעליה לקיימן, אין רבותא גדולה - גם אם יש מהפוסקים הקדומים (כמהרי"ל, שו"ת סימן קצט) שטענו כי די בכך שלמידה זו תיעשה בחיקוי אמה ובהדרכתה ולאו דווקא בלמידה מספר ומורה (אך השווה שו"ת מהרי"ל החדשות סימן מה). חידוש יותר גדול נמצא אצל מי שהתיר ללמוד לא רק תורה שבכתב אלא גם תורה שבעל-פה, כמשניות, למצער אותן שהיא "שייכת" בהן, מועד ואמונה. אשר לרב, ההגבלה היחידה שעליה הוא מצביע מכוונת ללימוד שמצריך עמל רב ויגיעה, ריכוז ועיון מעמיק. ברם גם במקום כזה, אם ניכר כושר לימוד וישנו יחס של רצינות, אזי תחום הלימוד ורמת הלימוד יכולים להשתנות.

מכאן ההיתר לבת הלומדת בעצמה, ויותר מכך לבת גדולה שכבר ניכרת לטובה בהנהגתה. אשר לכלל, עיקר ההדגשה צריכה להיות על פסק ההלכה למעשה ובוודאי על החלקים שמביאים ליראת שמים ואמונת חכמים.

בהקשר זה אזכיר "מעשה שהיה" והייתי מעורב בו אישית. לפני שנים אחדות הבאתי קבוצת תלמידות למפגש עם הרב. היתה זו קבוצה נבחרת ומעולה של כעשר דוקטורנטיות-מצטיינות, נשים חכמניות, ידעניות ויראות שמים, אשר החלו זה כבר לשנות את פירקן התלמודי. במהלך השקלא-וטריא בעניינים מגוונים נשאל הרב על-ידי אחת הלומדות אם היא רשאית ללמוד גמרא בהעמקה. חידדתי את השאלה ומיקדתי אותה בלמידת ראשונים ואחרונים, קצוה"ח ונתיה"מ וכו'. לשאלת הרב ציינתי שהשואלת נשואה לתלמיד-חכם המרביץ תורה לתלמידיו, שהיא אם לילדים ואינה מזניחה את ביתה, שכישוריה האינטלקטואליים מצוינים ובעיקר, שאני יודע ועד כי יראתה בהחלט קודמת לחכמתה. הרב השיב חד-משמעית שאישה כזו, אם אכן חשקה נפשה בתורה, הרי היא רשאית ללמוד גם בהעמקה ובפלפול ככל שתרצה. ביקשתי לקבל זאת בכתב, נעניתי, והכתובים מצויים בידי: אישה ש"חשה רצון אמיתי להעמיק בלימוד תורני - אין כל בעיה של הגבלה ללמוד תורה-שבעל-פה בצורה יסודית".

בהקשר זה של חינוך הבנות, נתן הרב דעתו גם ל"ענייני צניעות". לדידו, "במוסד חינוכי צריך להשפיע אפילו ביד חזקה. בחינוך אין לחפש קולות. לכן יש לעמוד על משמר הצניעות בכלל ובנושא הלבוש בפרט". עם זאת אין להתעלם ממצבים שבהם לא ניתן "לעמוד על המשמר בכל מאת האחוזים", אך גם במקרים אלה "לא לוותר לגמרי". למשל, אם "בנות אינן הולכות בשמלה צנועה, עדיף להסכים שתלך במקום שמלה עם מכנסיים מיוחדות לנשים... דעתי שעדיף כך משמלה קצרה או הדוקה". ואולם זה - אולי - החלק הקל, יחסית; כל העוסק בחינוך יודע שהשאלה היותר קשה היא השאלה "כיצד יש לדבר בענייני צניעות". הרב אינו חומק גם משאלה זו והוא פותח בביאורו לגישת הראב"ד ש"דברי תורה עצמם הם שמירה ליצר הרע" ולכן הוא מנחה שהתייחסות לענייני צניעות צריכה להיעשות דרך לימוד תורה. כדרכו, הוא מוסיף ומעגן זאת בנוהגם של גדולי ישראל - תיעוד שיחת ה"חפץ חיים" עם בנו, בהגיעו לגיל ט"ז, לרגל התבגרותו. ביחס להרהורים, הרב מוכיח את קיומה של הבחנה ברורה בין איש לאישה: "לא דומה איש לאישה באיסורים אלה של הרחקה... אצל

אישה הם רק פריצות בעלמא, ואצל איש זה כאש בנעורת". לעומת זאת ביחס לללאו של "לא תקרב" ו"לא תתורו" איש ואישה שווים. לזה מתווספת הוראת "קדושים תהיו", אשר יש מן הראשונים - סמ"ק סימן נ"ז - שאף מנאוה כמצווה להיות צנוע, ובזה קשה לקבוע גבול החלטי: "יש הרבה דרגות... מהנהגה בקטנות עד הדרגה הגבוהה ביותר של האדם השלם".

מאמר נוסף, חינוכי אף הוא, עוסק בגבולות ההוראה, מתי להימנע - אולי - מללמד: "תלמידים או תלמידות שיש לחשוש שמא יעברו על איסורים מסוימים, האם עדיף להימנע מללמד אותם נושאים, כיוון שמוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין". הרב מברר את הסוגיה משלושה היבטים: תוכחה, חינוך ותלמוד תורה. תוכחה - תלויה בסיכויי התקבלותה, אלא אם כן מדובר בעבירות חמורות ביותר; חינוך - תקופת עיצוב האישיות מרגילה לטווח ארוך ולכן לעתים אף מתירה איסורים לגבי קטנים [פסחים פח ע"א: אכילה שלא למנויי בקרבן פסח; ר"ה לג ע"א: להתלמד לתקוע בשופר בשבת]; תלמוד תורה - משפיע על אישיות האדם ולכן מצוות מסוימות יתבטלו לצורך תלמוד תורה של תשכ"ר, בשונה מתלמוד תורה של בוגרים [אין מבטלין קטנים לבניין בית המקדש ולהלוויית המת וכן לגמילות חסדים, בעוד שגדולים יבטלו מלימודם לצורכם]. יתרה מזו, יש תימוכין אצל רבים מהפוסקים להתיר ללמד תורה גם שלא על-מנת לקיים, ובלבד שהלימוד נעשה ברצינות ומתוך יחס של הערכה, על אחת כמה וכמה אם הסיבה שאינו מקיים היא משום ששוגה וסובר שאין זו אלא הנהגה רצויה. ומכאן המסקנה: אין להימנע מללמד איסורים שעוברים עליהם מחמת אי שימת לב, ובלבד שיש לתלמיד יחס עקרוני חיובי לנושא. כלפי מי שכלל אינו מכיר בחשיבות הנושא, אין כל מקום לתוכחה. אם סבורים שסיכויי הקבלה טובים "לכשיגדל", עדיף להמתין. ועוד כלל נוסף, עקרוני ביותר, השאוב מרבנו ירוחם: כאשר הדברים שייאמרו יגרמו למחלוקת, אזי בציבור יש להימנע מתוכחה.

עוד נדונות בפרוטרוט: שאלת הלימוד בישיבה תיכונית או בישיבה גבוהה, ישיבת הסדר או ישיבה גבוהה והיחס [הלא חיובי, צריך לומר] למכילות קדם צבאיות; אם לקיים בישיבה תפילת ותיקין או להעדיף תפילה עם כלל הישיבה; התמודדות עם הורים המתנגדים ללימוד הבן בישיבה; חשיבות שמירת הלשון ועוד ועוד [יצוין שגם

בחיבוריו הנוספים של הרב - כרכי "מנחת אברהם" - מצויות לא מעט התייחסויות להיבטים מגוונים של חינוך.

ארץ-ישראל

מטבע הדברים, נושא ארץ-ישראל תופס גם הוא מקום נכבד בספר. דומה כי מאז הסתלקותו של רבנו הרצ"ה זצ"ל, ושבעתיים אחר הסתלקותם של הרב ש' ישראלי והרב מ"צ נריה זצ"ל, חש הרב שעול משא זה רובץ על כתפיו. מצווה זו, שיכולה היתה עד אז להיעשות על-ידי אחרים, הפכה עתה לבחינת "במקום שאין איש", והוא היה אפוא "איש". התייצב חזיתית עם אמירות ברורות, הנהגה בהירה, ומעשים. משהו לא מבוטל מזה משתקף נאמנה בספר שלפנינו. יש פה גיבוי לרב גורן על שלילתו "פינוי חלק מארץ-ישראל" ומחאה נמרצת נגד סתימת פיותיהם של רבנים מפרסום חוות דעת הנראות, כביכול, פוליטיות, בעוד שהן אמירות תורניות; צידוד בתשובתו הידועה של הרב ישראלי, נגד הרב ע' יוסף, בעניין מסירת שטחים - "דעתי כדעתו" של הרב ישראלי, הוא מבהיר; מחדד עמדתו ביחס לשמירת ההלכה וסירוב לפקודות הנוגדות דין תורה; הבעת ביקורת קשה ביותר על ה"חושבים עצמם למורי הוראה" ומחזירים מושגים לא-הלכתיים לפסיקה - "נמוכי דעת בתורה וחלשים בחשיבה הלכתית שורשית", אותם שכינה בשעתו "רבעלעך": "ברור שמי שלא יכול לפסוק בשאלות חמורות בכל ד' חלקי השו"ע [החל מהלכות טרפות ותערובות עד דיני עגונות] ופסקיו מקובלים [בין רבנים] בישראל, אינו יכול לפסוק פסקים בעניינם של כלל ישראל, שהם קשים ומורכבים יותר". אגב, חשוב לציין שאמירה זו נאמרה "ימינה" לא פחות מאשר "שמאלה". היא נאמרה כמחאה נמרצת נגד המתיימרים להורות על "הריגת בני אדם וקיום מחתרת נגד הממשלה" וכמחאה נמרצת לא פחות נגד המתיימרים "לפסוק בעד ציות לממשלה להתיר איסור - מסירת שטחים לגויים - בניגוד להלכה". לא למותר לציין שישנה גם התייחסות לשנת השמיטה, להיתר המכירה, לאוצר בית-דין ולהתנהלות הרבנות הראשית - דאז - לנושא.

הספר כולל התייחסויות חשובות ביותר להגדרת "דעת תורה" - מה בינה ובין "דין תורה", על מה היא נסמכת, מה משקלה ומה מידת המחויבות אליה, ובשונה מלא-מעט דברים שנכתבו בעניין זה על-ידי רבים, כאן יש לכך תימוכין מובהקים, הן מסוגיות

תלמודיות (ברכות ג ע"ב, פסחים נו ע"א ועוד) והן מהנהגות מרתקות של גדולי ישראל
בנדון (ר' איצ'לה מפוניביז' ועוד).

שלשלת המסירה

גם אם לא נעים, נעשה מלאכתנו פלסתר אם לא נזכיר נושא מהותי אשר כלפיו
ביטא הרב לא רק צער וכאב גדולים ביותר, אלא גם ביטויים קשים של "כפירה"
ו"אפיקורסות": קטיעת מסירת התורה, שלשלת התורה. פעמים הרבה חוזר הרב על
התפיסה הגורסת שתשתית הרצף רב-תלמיד היא מאושיות התורה ובלעדיה אין תורה.
הוא מדגיש שפסיקת תלמיד הלכה במקום רבו אינה "רק" עבירה - "זה אפיקורסות
ממש". במצב כזה, אין סיעתא דשמיא, יש טעויות בהכרעות וחסרה מידת הכרת הטוב.
נושא זה עלה בכמה וכמה הזדמנויות, אך לשיא מגיעים הדברים כאשר הרב נשאל על
"הפילוג שחל בישיבת מרכז הרב". אחר שהרב מכחיש מכל וכל, חד-משמעית, את
"העילה" הכוזבת שבה נתלו "המפלגים", הוא מטיח בהם ביקורת עזה ונוקבת ביותר:
"מתוך שנים עשר ר"מים פרשו שניים, והשאר כמה בעלי שיחות ברמה כזו או אחרת...
אלו שני ר"מים שאני גידלתי אותם... לא קרה מעולם דבר כזה שתלמידים יפרשו
ויקימו ישיבה חדשה באותה עיר. זהו דין בשולחן ערוך שתלמיד אסור לו לחלוק על רבו
ולהקים ישיבה בעירו ואם הוא עושה כן הרי הוא כחולק על השכינה... הם לא יכולים
לומר שהם לא תלמידים... הם הולכים נגד דין השולחן ערוך... אני מתכוון ברצינות למה
שכתוב בשולחן ערוך... אני אוסר זאת ומתכוון לכך... הם רצו לכבש את הישיבה...".
הדברים נוקבים ביותר ועצם הכללתם בספר זה, שנים אחר התרחשות "הפילוג" ועל
דעת הרב, מעיד שהם לא נאמרו בעידנא דריתחא והם אינם "לשעה". לדידו של הרב,
זו אמירה הלכתית-חינוכית, וככזו צריך שתמשיך ותישמע.

הספר אינו שלם, כמובן. אני עצמי זוכר עוד כמה ומכתבים בעניינים הנוגעים
לספר, ולא נכללו בו - לדוגמה: מכתב מרתק וחשוב ביותר על תוקפו של "היתר
המכירה", ועוד - וחזקה על הישיבה ומכון הרצי"ה שעוד יוציאו כרך, אולי אפילו כרכים,

כוללניים של אסופת כלל המאמרים והשיחות, ולאלה - כך נקווה - גם יצרפו מפתח עניינים רחב.

אוי לעולם, אוי לספינה

אחר כל הנ"ל ולאור כל הנ"ל לא מפתיע שרבים מצטטים היום את מאמר חז"ל שבמסכת בבא בתרא (צא ע"א-ע"ב): "אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, אוי לה לספינה שאבד קברניטה". ומה בין "מנהיג" ל"קברניט"? ביאר הנצי"ב (העמק דבר בראשית כג, ו) ודברים דומים אמר הרב עצמו באחד מהספדיו (מורשה, עמ' כג): קברניט הוא מומחה במקצוע אחד. בו הוא אכן שליט בלא מצרים, הוא אומן היודע להציל ספינתו ממשברי הים, ברם בכל יתר המקצועות הוא אינו מתמצא. לא כן המנהיג, אותו שצריך לתת דעתו למגוון רחב של תחומים ושל היבטים ושל נושאים ושל סיטואציות, ולהנהיג. מבחינה זו, למצוא תחליף למנהיג קשה הרבה יותר ממצאת מחליף לקברניט. ואולם אל לנו לשכוח שהיעדר מנהיג עדיין אינו מחריב את העולם, בעוד שהיעדר קברניט מוביל ישירות לסיכון הספינה. והוא הדין לנדון דידן. מו"ר זצ"ל שלט ללא מצרים בכל רחבי ים התורה. המכיר את שיעוריו, מאמריו וספריו, יודע שהם עוסקים באורח חיים כמו בזרעים, בקדשים ובטהרות כמו במועד, בהלכות טומאת צרעת כמו בגיטין וקידושין. הרב לא היה קברניט לספינה אלא קברניט-מנהיג לצי שלם!

ועתה נותרנו מיותמים.

"מעות יש לנו ואין לנו שולחני לרצותן" (ע"פ אדר"נ כה, ג).

אספנו כאן את רשימת ספריו של מרן הרב שפירא זצ"ל, שיצאו לאור עד עתה. לכל אחד מהם הוספנו בקצרה את תוכנו. כמובן שישנם כתבים רבים נוספים שלא ראו אור עד עתה ובע"ה ייצאו לאור בעתיד ☸

קונטרס אחרון לספר "זכר יצחק"

קונטרס שחובר על ידי הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל. הקונטרס חובר אגב עריכת הספר "זכר יצחק" על-ידי הרב שפירא - בספר שו"ת חידושים וביאורים בש"ס מאת הרב יצחק יעקב רבינוביץ' זצ"ל. הקונטרס דן בענייני הספר ומופיע בסופו. בספר שני חלקים.

הוצאה ראשונה יצאה לאור בשנת תש"ט על-ידי הרב שפירא זצ"ל, ובשנית, בשנת תש"ן על-ידי "מכון ירושלים".

מנחת אברהם

חידושים וביאורים על ש"ס ופוסקים, פסקי דין בעניינים שונים: קידוש השם, גיטין וקידושין, גירות, קודשים וכו', מאת הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל.

נלקטו ונערכו על-ידי תלמידיו.

בסדרה זו שלושה חלקים.

ירושלים תש"ן

עת לכל חפץ

על מועדי ישראל, ענייני התשובה, חנוכה, קבלת התורה והעמל בה.
קובץ שיחות שנאמרו על-ידי הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
ושוכתבו על ידי תלמידיו.
הוצאת מכון הרצי"ה, ירושלים, תשס"ב

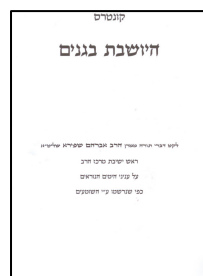
מורשה

בענייני לימוד תורה, ארץ-ישראל, חינוך, הנהגת ציבור
קובץ שיחות ומאמרים מאת הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
ששוכתבו ונלקטו על-ידי תלמידיו.
הוצאת המכון על שם הרצי"ה קוק זצ"ל, ירושלים, תשס"ה

היושבת בגנים

לקט דברי תורה שנאמרו על-ידי הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא
זצ"ל ושוכתבו על-ידי תלמידיו.
בסדרה זו יצאו שני כרכים:
האחד על ענייני הימים הנוראים.
והשני, במהדורה מצומצמת, על הגדה של פסח.

יומא דריגלא

קובץ שיעורים שנאמרו בישיבה בי"ג אדר.
השיעורים עסקו על הרצי"ה זצ"ל ובענייני תורה ופורים.

שיעורי מרן הגר"א שפירא

שיעורים בעיון בש"ס שניתנו בישיבת "מרכז הרב".
נרשם ונערך על-ידי הרב בנימין יעקב רקובר, ירושלים.
בסדרת זו מופיעים שישה כרכים:

גיטין ויבמות	בבא מציעא וסנהדרין
בבא בתרא	בבא קמא ונדרים
כתובות וקידושין.	שבת ופסחים

ועוד פסקים ומאמרים רבים המופיעים בבמות שונות כגון: ספרי פסקי בתי הדין,
"תחומין" ועוד.

את כל הספרים הנ"ל ניתן להשיג במשרדי ישיבת "מרכז הרב"

בטלפון 02-6524793